KA JINGBISHAR ÏA KA SHANGKHAWIAH KI RANG

STREAMLET DKHAR

1998

Ka Jingbishar Ia Ka Shangkhawiah Ki Rang

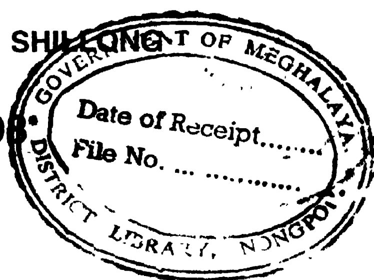
Streamlet Dkhar

Published by

ESES

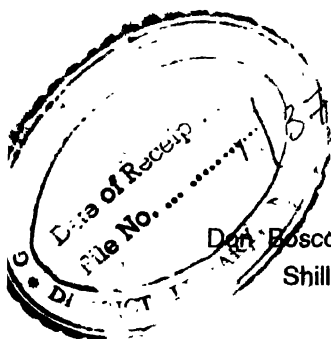
GOLF-LINKS, SHILLONG

1998

KA JINGBISHAR ÏA KA SHANGKHAWIAH KI RANG

First edition : 1998 - 2000 copies

II 1910

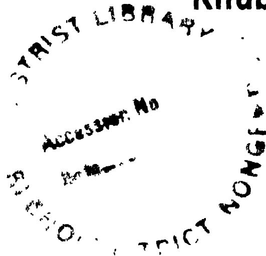
Don Bosco Press, Laitumkhrah,
Shillong - 793 003

Ka Jingthmu

Ka jingthmu ba kongsan ha kaba pynmih ïa kane ka kot ***Ka Jingbishar Ïa Ka Shangkhawiah Ki Rang***, ka long ban ïarap na ka bynta kito ki samla Khasi kiba pynkhreh na ka bynta ka eksamin **Meghalaya Civil Service (MCS)**. La ïaleh katba lah ban pynbiang ïa ka jingdawa ka *syllabus* ha ka Khasi drama jong katei ka eksamin; khnang ba ki samla kiba pynkhreh ïa katei ka eksamin kin kham suk ban pule na kane ka kot. La bishar ïa ki katto katne ki nongrim halor ka drama kum kawei na ki bynta ka Khasi *dramatic criticism* bad ïa ka drama ***Ka Shangkhawiah Ki Rang*** hi. Don ki bynta ba la leh thikna na ka liang ka *theory*, hynrei don pat kiba nga ieh noh bad bishar beit tang ïa ka kot, kum ha ka bynta jong ka plot. Nga la leh kham bniah ïa kane ka bynta jong ka *theory* ha kawei pat ka kot ba la ai kyrteng ***Halor Ka Drama Bad U Baieit Donshkor***. Kumta ban ym pynlut por ne thoh biang ïa kajuh, nga shim ïa kane ka kabu ban kyntu ïa phi ki samla pule ban pule ïa katei ka kot ruh. Ym tang ban tip ïa ka *theory* jong ka plot, hynrei ïa kiwei pat ki *theory* ki bym don ha kane ka kot, khamtam ba ka dei ruh ha ka *syllabus* jong ka **MCS** eksamin.

Khatduh eh shwa ba ngan pynkut ïa ka jingthmu nga pynpaw ïa ka jingsngewbha kaba khraw, lada kane ka kot ka lah ban ai jingmyntoi ïa ki samla pule baroh jong ka kyrdan pule *Graduate* bad *Post-graduate*. La pynkhreh ïa ka tang ha i por iba lyngkot, lada don kam ban pynbha ngan sa leh ha ka *edition* kaba bud.

Khublei

I Nongthoh

****

DEDICATED

TO THE LOVING MEMORY OF

MY BELOVED FATHER

(L) LEKTOWELL WAHLANG

****

Ki Lynnong

Peij

Lynnong I

Ka Saiñdur Ïa *Ka Shangkhawiah Ki Rang*

Ka *art* ka long ka buit saiñdur u nongthoh haba u thoh ïa kano kano ka jingthoh, la ha ka liang ka *poetry*, *drama*, *novel* ne *essay*. Dei lyngba kane ka buit saiñdur jong u nongthoh kumno ban pynpaw ïa la ki sap thoh, ba ki nongpule ne ki kritik ki lah ban bishar bniah ïa ka jingmut u nongthoh. Dei nangta ruh ba lah ban ïohi ïa ka jingkhraw bad jingsngewtynnat kata ka kam kaba u leh. Ynda haba ngi la pule bniah bad ngam jylliew bha ïa ki jingthoh jong u ba ngi lah ban lap ïa ka jingshisha kumba ka long; kata kumba u kritik u lap ïa ka da lade hi Ki kritik kiba wad ïa ka jingitynnat ha ka jingthoh, ki khmih lynti ruh ba kan pynkhih, kit bad kyntiew ïa ka jingmut jingpyrkhat ki nongpule ha ka buit saiñdur u nongthoh. La jan baroh ki nongthoh ka England ha ka spah snem kaba Khatkhyndai ki wad ha ka thoh ka tar ïa kaei kaei kaba pynsngewbha bad pynsngewtynnat. Ha kajuh ka por ki kylli kumno bad balei ba kita ki jingthoh ki pynmih ïa ki jingsngewbha bad jingsngewtynnat. U Theophile Gautier (1811-72), uwei na ki kritik ka France u long uba nyngkong eh ban ïasaid na ka bynta kane. Dei ma u uba pyndonkam nyngkong eh ïa ka kyntien *L'art pour l'art* (art for art's sake). Une u kritik u la thoh ïa

kawei ka poetry ha ka dur ka *art* ba paka, kata ha ka *preface* jong ka *Mlle De Maupin*. Um da khmih lynti ba ki jingthoh jong u kin kham ktah ia ka jingmut (idea) ne jingsngew (emotion), hynrei ha ki kam ba u nongthoh u lah ban oh shrong oh shrup da kaba khmih lynti ia ka jingjanai ba kano kano ka jingthoh ka dei ban don ïa ka buit thaw ba la saiñdur ha ka Ka lah ban long haba u nongthoh u pynmih biang (reproduce) ia ka jingitynnat kawei ka *art* ha kawei pat Kum ka nuksa ia ka jingitynnat kaba don ha ka epik lah ban sot shibynta na ka ban pynkylla drama kaba pura. Hangne ngin lap ïa ka *art* lyngba ka buit saiñdur u nongthoh ïa kata ka drama ba la pynmih biang na ka jingthoh ba la don lypa Teng teng pat lah ban buh lang ia ki *art* bapher bapher hajuh, kum ka nuksa lada ngi shim ïa ka poitri kaba iapher ha ka *art form*, lah ban saiñdur da u nongthoh ia ka jingitynnat jong ka da kaba buh ia kajuh ka phang hynrei ha ki dur bapher bapher

Ngi sngewthuh ba u Gautier u sngew ba ka *art* kam dei tang ka nia ba ngi lah ban shu pyni, hynrei ka dei kawei pat na ki buit ba u nongthoh u lah ban pynneh ïa ka la ha ka drama, novel ne poitri. Ha u nongthoh hi uba sngewthuh ban pyndonkam ia ka *art*, barobor ka iai paw ha ki kam jong u ban leh kumta. Haba ngi bishar ia ka buit saiñdur ne buit thoh jong uno uno u nongthoh ngi dei ruh ban lah ban buh dor ïa ka jingthoh jong u la ka long ne em kaba bha, kham bha ne kaba kynsai tam. U nongthoh u la lah ne em ban pynneh ia kata ka buit thoh jong u ne u shu pyni ha ki buit thoh jong u khlem da saiñdur bha ïa ki jor kiba kynsai tam jong ka, kata ka jingpynsngewtynnat, ka jingpynkhih jingmut bad ka jingkyntiew ïa ka pyrkhat pyrdaiñ ki nongpule

Halor katei ka nia kaba nga la kdew hakhmat, to ngin iabishar ia ka buit saiñdur u Peace Roy Pariat ha ka drama ***Ka Shangkhawiah Ki Rang***.

Kumba ngi la sngewthuh na ka lamkhmat, kane ka drama ***Ka Shangkhawiah Ki Rang*** bad baroh ki drama u Peace Roy Pariat, ki long ki drama kiba la thoh khnang ban pyni ïa ki ha rynsan. Lada ka long kumta, ki nongthoh drama Khasi kum u Peace Roy Pariat, ki hap ban pyrkhat bha ia ki *scene* kiba ki lah ban pyndonkam ha ki drama jong ki. Kane ka thew eh kat kum ka jingheh ne jingrit ka rynsan, khnang ba ki lah ban pynrung ïa ki jingjia kiba kongsan jong ka drama hangta. Halor kane ka mat u F.M Pugh u thoh kumne:

> Ka sawangka ne ka drama ka long kawei pat ka jait poitri kaba ha khlieh duh na ki para poitri baroh. Kam da jrong eh kat ka epik hynrei ka ktah tang ïa ki mat ki mat ne tang ïa kaba don kam bad tang kiba kynsai eh jong ka jingjia ne jingiathuh khana. Kam long ban shu pule ia ka kum kiwei ki poitri, hynrei ka long ruh kaba lah ban shu ialeh kai bad pynmih da ki nongïalehkai ban pyni ne pynpaw madan ïa kaei kaba don ha ka jingmut u nongthoh ia ka.1

Haba ngi ïakren shaphang ka jingpyni halor rynsan, ka jingkylli kaba dawa na ki nongpule ne kritik ka long, la ïa kata ka drama ban pyni halor rynsan ka don kam ne em ia ki nongïashim bynta kiba ha ka literature Khasi ngi khot ki tyngshop ki puron? Ne ki don kam tang ïa ki mat kiba kongsan jong ka jingjia ha ka jingïathuh khana? Ha kaba jubab ïa kine ki ar tylli ki jingkylli bad ka jingïadei ka drama ha rynsan, don kam ïa baroh ar; kata ïa ki

nongïashim bynta ki ban long ki tyngshop ki puron bad ïa ki jingjia kiba kongsan jong ka khana ha ka drama kiba ngi lah ruh ban ong ki *action.* Khlem ka *action* ha ka drama, ka plot kam lah ban tyllun lane da kaba beit to ngin ïaong, ki tyngshop ki puron kin pyni ïaei? Ha kajuh ka rukom khlem ki tyngshop ki puron ha ka drama, ka *action* tang ma ka hi kam lah ban ïeng; namar ka drama kan hap ban pyrthuh bud ïa ka jingim jongno re jongno, la ki long ki tyngshop ka drama ne ka jingim ki briew shisha kiba im kiba khih Kumta sa shisien lah ban ong ba ka drama ka don kam ia baroh ar kitei ki mat.

Ngi sngewthuh shai mynta ba ka drama ka dawa ba dei ban don ki nongïashim bynta ban ïathuh, ïakren bad pyni ei ei lyngba ki jingkren bad ki kam jong ki kat kum ka bhah kaba u nongthoh u la ai ha ki. Uwei na ki kritik ba pawnam ka literature, u W.H.Hudson, u la ngam bha ha ka jingbishar ïa ka drama. Halor kane ka phang u thoh kumne:

> Drama is designed for representation by actors who impersonates the characters in its story and among whom the narrative and the dialogue is distributed.2

Malu mala lada ngi pynkylla Khasi ia katei ka jingong u W.H.Hudson ka long kumne: "Ka drama ka long kaba la ai dur na ka bynta ban mih khmat da ki nongïaleh kai ne ki tyngshop ki puron kiba pynpaw ïa ka jinglong ha ka khana bad ha kaba la bhah ha ki ïa ki jingïathuh bad jingïakren."

U Hudson hi u shai ba ka drama khlem ki tyngshop ki puron kam don jingmut, namar la bhah ha ki ïa ki jingkren

bad ki kam ha ka drama Lada ngi phai sha uwei pat u kritik ka drama, u A.Nicoll, une u ïasyriem bad kane ka rukom saiñdur ïa ka drama. U thoh kumne:

> A drama is never really a story told to an audience, it is a story interpreted before an audience by a body of actors Thus in the addition to these spectators, the drama demands or presupposes the enunciation of the word, not by one man but by several.3

Lada ngi buh ia katei ka jingong ha ka ktien Khasi ka mut kumne "Ka drama kam dei shisha ka jingïathuh khana kaba la ïathuh ha ki nongpeit kai, ka dei ka jingïathuh khana kaba la batai hakhmat ki nongpeit kai da ki kynhun ki tyngshop ki puron Kumta, ka kynthup lang ïa kine ki nongpeit kai, ka drama ka dawa lane tharai lypa ïa ka rukom kren, ïa ki kyntien, ym tang da uwei u tyngshop hynrei da kiba bun."

Halor ka nia ba la pynïeng bad kdew da kitei ki kritik haneng, ngi lah ban pynkut nia ba ka drama ka don kam ia kine: (i) Ka Rynsan, (ii) Ki tyngshop ki puron bad (iii) Ka *action.* Ïa kaba lai ngi hap ban pynrung ha kawei pat ka mat kaba kongsan ka drama bad kata ka dei ka plot.

Ka drama ka dei ban don ïa ka plot kaba paka bad kaba tylli mlun khnang ba ki jingjia (action) ki dei ban ïaid beit ïaid ryntih naduh kaba sdang haduh kaba kut kat kum ka jingmang lypa u nongthoh. Dei halor jong ka *action* ba ka plot ka tyllun bad ïa ka jingïatyrko (dialogue) jong ki tyngshop ki puron la saiñdur ha ka. Ka plot ka lah ban long kaba shisur (simple), kaba kyllaiñ (complex) ne kaba lyngkhot (episodic); kam pher kata kat kum ka jingthmu

u nongthoh. Dei hangne ba ki nongpule ki lah ban bishar kano na ki plot kaba u nongthoh u pyndonkam ha ka drama jong u Lada u thoh da kaba shisur kata ka long lai dong, lada u thoh da kaba kyllaiñ kata ka long san dong bad lada u thoh da kaba lyngkhot kata ka long tang ka plot kaba don ïa ki lyngkhot khana bad ka long kaba kham sniew ban ïa kitei ar haneng Ka plot ha ka drama ka dei ka shynrong (structure) jong ki jingjia kynthup ïa ki jingïakren bad ki jingpynkhih met (verbal and physical action) Hangne ka shong eh ka buit thaw u nongthoh ban saiñdur ïa ka drama, kaba kham pher na kiwei pat ki tnat ka literature namar u nongthoh drama u dei ban long uba tbit bha ha ka liang ki nongïashim bynta bad ki jingjia

Nalor ki mat ba la kdew haneng, u nongthoh drama u lah ruh ban wanrah ïa ka **sorsa** lane ka *dramatic suspense* ha ka drama jong u Kane ka pynsyier mynsiem ïa ki nongpeit kai bad ki nongpule Dei ha kane ka mat ba ngi lah ban bishar ïa ka jingjop u nongthoh drama namar ki nongpeitkai bad ki nongpule ki khmih lynti ban ïohi bad tip aiu kan jia pat hadien bad balei ka jia kumta katba ka plot ka dang tyllun.

Ha ka jingïadei ka **sorsa** (suspense) bad ka **lyngngoh** (surprise), ka don ka jingïapher ban saiñdur ïa ki ha ka drama Ka sorsa ka kham ktah tang ïa kito ki nongpeitkai ne nongpule kiba peit bad pule ïa ki jingjia ki ban sa jia bad kiba ïadei beit sbiak tang bad kito ki tyngshop ki puron kiba bha. Ki khmih lynti ïa kaba bha ne ki syier mynsiem ïoh jia ei ei kaba sniew ïa ki Hynrei lada jia ryngkhat ba ha ka jingkhmih lynti ki nongpeit kai ka jia pynban markhongpong, ka wanrah ia ka lyngngoh (surprise) ha ka drama. Teng teng ka sorsa bad ka lyngngoh ki ïatrei lang ha ka plot ka drama. U M.H.Abrams u thoh kumne

The interplay of suspense and surprise is a prime source of magnetic power and vitality of an on-going plot 4

Ka jingiatrei lang jong ka sorsa bad ka lyngngoh ka dei ka tyllong kaba kongsan tam kum ka bor kaba khraw jong ka plot kaba dang tyllun bha Lada ki jingjia ki long kiba ngim poi pyrkhat lane ngim khmih lynti, kata ngi shu ong beit ba ka khana ka kut ha ka lyngngoh (surprise ending), ha kaba u nongthoh u pynkut ia ka plot khlem da buh daw lypa ïa ki tyngshop ki puron, bad pyndonkam ruh ïa ki jingjia ryngkhat (co-incidence) kiba lah ban ktah sha kiwei pat ki bynta jong ka *art* kum ka *dramatic irony*. Ha kane ka bynta jong ka *art* ngi la ïohi lypa kum ki nongpeit kai ia ka kupar jong ki tyngshop ki puron katba ma ki pat ha ka drama kim phohsniew ei ei Kum ha ka drama ***Ka Shangkhawiah Ki Rang***, ki nongpeit kai ki la ïohi lypa ba u Suraiji uba la iapoi bad ka Madina, hynrei katei kajuh ka briew kaba long ka kynja kiaw kan sa ïapoi pat bad u Jan. u pyrsa kurim iyngba ki kam nuti jong ka ha ka *action* Ka long ka sang ha ka dustur Khasi ba u kynja pyrsa kurim un leit ïa ka kynja kiaw. Kane ka bynta jong ka drama ka dei ka sorsa, hynrei ha kajuh ka por ka wanrah ia ka jingkut kaba pynlyngngoh namar ka puron ka drama hi ka pynkut ia ka drama da ka jingbym kheiñ briew jong ka iano iano ruh bad hadien ka jingbym trei kam shuh ki bor jadu ka ïap ha ka shuri.

Don ki nongthoh drama kiba kwah ban saiñdur ha ki drama jong ki ba ka hok bunsien ka dei ban ieng rasong ïa ka pap Dei hangta ba ki wanrah ïa ka *poetic justice* kumba la tyrwa nyngkong eh da u Thomas Rymer, uwei na ki English kritik jong ka spah snem kaba Khathynñiew. Kane ka thew ïa ka jingbishar hok ha ki drama ban ai

bainong ia ki tyngshop ki puron kiba bha kat kum ki kam bha jong ki bad ia ki tyngshop ki puron kiba sniew kat kum ki kam sniew jong ki

Halor kitei ki nongrim ba la pashat haneng, ka drama ***Ka Shangkhawiah Ki Rang***, ka kynthup ia katto katne na kitei ki nongrim kiba u nongthoh u la lah ban wanrah ia ka buit saiñdur jong u ha katei ka drama Ka drama ka don ia ka plot lai dong kaba paka, ka don ha ka ia kaba sdang, ka pdeng bad kaba kut Shwa ia ka pdeng ngi lap ia ka sohsat (complications) bad shwa ia kaba kut ngi lap ruh ia ka law sohsat kaba ki French ki khot *dénouement* Ka jingkhraw u Peace Roy Pariat ha kane ka drama ka da paw shisha namar ki jingjia ki iaid beit iaid ryntih bha bad ki don ruh ka jingiasnoh kawei ka jingjia bad kawei pat (sequence of events) Haba la pyni ia ka ha rynsan, ki nongpeit kai kim hun ban iohi tang shiteng ha kajuh ruh ka rukom ki nongpule, haba ki la sdang ban pule ia ka kim sngew hun ban shu ieh noh tang shiteng Dei hangne ba ngi lap ia kata ka sorsa (dramatic suspense) kaba pynsyier mynsiem ia ngi lyngba ki jingjia ba ngi kwah ban nang iai tip jia aiu pat hadien bad balei ka jia kumta haduh kaba kut Kane ka dei ka jingnang u nongthoh ban pyniasnoh ia kawei ka jingjia kaba la dep jia bad ka ban sa jia pat hadien katba ka plot ka nang tyllun

Na ka liang ka plot kaba pyntyllun ia ki jingjia, te ngi lah ban ong ba u Peace Roy u long uwei na ki *dramatist* uba nang bha ia ka *art* la kaba sdang jong ka plot, la pyntyllun ia ki jingjia kiba la pynshad tawiar ha ka jingthaiñ sohsat ka Madina bad u Shamarkhan Katba ka pdeng pat ngi lap ia ka shongkha shongman kumba ka paw ha u Jan bad ka Jani Hashwa kaba kut ngi iohi ia ka law

sohsat da u Pukir blei bad ka jingïap u Shamarkhan bad ka Madina. Ka buit saiñdur u nongthoh hangne ka long ba ïa ka plot la pynïaid da ar tylli ki bor bamaïa, ki bor basniew na ka bynta ka sohsat bad ki bor babha na ka bynta ka lawsohsat. Dei halor ka bor bamaïa babha ba ngi lap ruh ïa ka tarajur bahok u nongthoh ban wanrah ïa ka *poetic justice.* U nongthoh u la mang ïa ki nongkam bymman da ka jingïap bad ïa ki tyngshop ki puron babha da ka jingkmen jingbha.

U Peace Roy u la bsuh ruh ïa kiwei ki mat kiba kongsan jong ka plot ha ka drama kum ka *peripeteia* ne ka jingkylla syndet ka nusib ha ki tyngshop kum u Jan bad u Suraiji, ym da ka jingbakla hynrei da ki bor bamaïa. Kine baroh ar ki la shah teh shah khum ha ki bor jadu ka Madina bad u Shamarkhan. Don ruh ka jinglap dien kaba ki tyngshop kum u Suraiji bad u Jan ki lap ba ka Madina ka long kum ka ksuid ïap aïu re ym ka puri blei. Ha ka liang ka *catastrophe* ne jingshah shitom ka met bad mynsiem, u nongthoh u la wanrah ïa ka jingshah shitom ka puron pdeng ka drama kaba long ka Jani, naduh na ïing u Suraiji haduh ha ïing u Jan. Kine baroh ar ki la beh ïa ka na ïing; u Jan lei lei u la len syndon ïa u khun ba la kha na u.

Na ka liang ki tyngshop ki puron ngi ïohi ba u Peace Roy u la lah ban thaw ïa ki kum ki briew kiba im kiba khih; bad ka long briew ka man briew jong ki ka ïasyriem bad ki briew kiba im shisha ha pyrthei. Haba u Peace Roy u saiñdur ïa ki tyngshop ki puron ha kane ka drama, u da pyni ba ki pyrthuh bud ïa ka rukom im ba shisha jong ki briew kato ka juk. Kum ka Madina ka pyrthuh bud ïa ka rukom im tad dor ki thei nuti jong kito ki por ka Thma

Bah Ba ar. La saiñdur khnang ïa ka long briew man briew jong kane ka puron ban pynphalang kum ka ïit khmih ïa ka imlang sahlang

Uwei pa uwei u tyngshop ne ka puron, ki ïeng na ka bynta ka long briew man briew ba shisha ba u nongthoh u lah ban pyni ne pynpaw ïa ka jingthmu jong u. Lada ka Madina ka ïeng kum ka thei poh dor ha ka imlang sahlang, ka Jani pat ka ïeng kum ka thei sotti bashida, batipsngi bad batip briew tip blei; kaba kiar na ki kam awria ka pyrthei. U Shamarkhan kum u 'riew sniew uba thmu ban pynjot ïa ka pyrthei da kaba aiti ha ka Madina ban pynjot bad pynngop ïa ki rang 'riewspah ka sor da ki bor jadu. Katba u Jan pat uba bha hynrei uba la ngat ha ka shangkhawiah ka Madina ha ka jingbym tip bad u kylla long u briew uba thala U Suraiji pat u bym da sniew hynrei uba brai ha ki kam sngewbha ba lah ban shem ha ïing ka Madina Katba ka jingiakynduh jong u bad u Pukir blei ka la pynbha pat ïa u. U Pukir blei pat, u briew uba bha bad leh tang ki kam bha bad pynkut ruh ïa ka drama ha ka bha ka miat

U Peace Roy u la lah ruh ban pyndonkam lut ïa ki tyngshop ki puron ha kane ka drama. U la ai kam ai jam ïa ki kat kum ka jingdon kam ka plot. U H.W.Sten halor kane ka mat u la thoh kumne·

> U nongthaw tyngshop - puron uba jied shibun ki briew ha ka pyrthei ka novel ne drama un shem jingeh shibun ban ai kam ai jam ïa ki naduh basdang haduh bakut ka khana. Katba dang duna briew katta ka nang pynsuk ïa u ban synshar. Shisien ba la bun briew eh la shitom ban synshar ïa ki.5

Katei ka jingong, ka shai ba u *dramatist* u dei ban pynduna ïa ka jingbun briew ha ka drama. Ngi lap ba ki tyngshop ki puron kiba don ha ***Ka Shangkhawiah Ki Rang***, ki don baroh tang khatwei ngut Kine baroh ki la ïoh la ka bynta ban trei kam ha ka drama. Don napdeng jong ki kiba don ia ka bynta bakongsan ban pyntyllun ïa ka plot; don pat napdeng jong ki kiba shu ïarap ban kyrshan ïa kano kano ka jingjia ha ka plot. Ïa kum kita lah ban khot ki tyngshop bynrap (minor characters), kum u Does, u Noren, u Kumar bad u Thakur

Wat la u Peace Roy u la ïaleh ban wanrah ia ki kam bad jinglong ha kane ka drama lyngba ki tyngshop ki puron jong u, hynrei u dang duna ha kawei pat ka bynta. Kata ka long ba u khlem dro dur dro dar bad ai rong ai rup ia ka riam ka beit jong ki tyngshop ki puron U khlem lah ruh ban pyniapher ia uwei u tyngshop na uwei pat Wat ia ka sur kren bad ka jingmlien pyndonkam ia kano kano ka kyntien kaba ngi khmih lynti ba ka lah ban pynïapher ia uwei u tyngshop na uwei pat hynrei u khlem leh kumta. Ki tyngshop ki puron ruh ki paw ba kim dei ki Khasi paka lait noh ka Madina

U Peace Roy u la bud beit ia ka aiñ thoh drama (dramatic convention) kumba leh ki Greek kata ka jingilang ka jaka (unity of place) bad ka jingilang ki jingjia (unity of action), hynrei u duna pat ha ka liang ka jingilang ka por (unity of time). Kum kawei ka dur ka dar jong ka *art* ha ka drama, u Peace Roy u la ïaleh katba lah ba ki jingjia ki dei ban long kiba tylli mlun ha kine ki lai tylli ki jingilang khnang ba ka drama kan long kaba jop.

Na ka liang ka jingbuh ïa ki *Chorus*, u Peace Roy u la pyndonkam ia ki ha kane ka drama. Lah ban shai

na kane ka drama hi haba u nongthoh u wanrah ïa ki jingrwai bad jingshad. Kum ka nuksa, "Hai Ko Miet", "Ïa Nga To Baleï", "Shano Baieit Eh" bad bun kiwei kiwei pat jin haduh laiphew ar tylli ki jingrwai. Lada ngi lah ban bishar kum ki kritik ba ki jingrwai bad jingshad ha kane ka drama ki ïasyriem ïa ki *Chorus* jong ki Greek, kane ka nia ka biang hi. Hynrei, lada ki jingrwai bad ki jingshad kin jrong palat haduh laiphew ar tylli ha kane ka drama, kan ktah pat ïa ka jingilang ka por (unity of time). Ngim khmih lynti ba kai jingjia ba tang ar kynta shiteng ne tam khyndiat kan lah ban pynkut lut baroh ki jingjia ha ka drama nalor ki jingrwai de. Lehse ki drama ba mynshwa ki lah ban pyni ha rynsan haduh palat san ne hynriew kynta ruh. Lada ngi bud hi ïa ki aiñ thoh drama u Aristotle, ngim khmih lynti ba ki jingrwai kin jrong than eh. Hynrei kin ktah tang ïa ki mat ban phawer jingmut lypa ïa ki jingjia ha ka *action*. Na ka liang ki bor bamaïa (supernatural powers), ngi lap ba u Peace Roy u la pyndonkam hok ïa ki. U pyndonkam ïa ki ar tylli ki bor, kawei ka bor ba maïa kaba sniew lyngba ka jadu ka Madina bad u Shamarkhan bad kawei pat ka bor bamaïa kaba bha lyngba u Pukir blei. Dei lyngba kine ki bor bamaïa kiba thaw sohsat shwa ban poi sha ka *climax* bad kiba law sohsat ruh hashwa ban poi sha kaba kut. Ïa kane ka drama lah ban ong ba la pynïaid bad la saiñdur da ki bor bamaïa bad khlem ma ki ka drama kan ym long kumba ka dei ban long. Ki kritik ka drama kum u Aristotle bad u Horace ki la kren bha shaphang ka jingdon kam ki bor bamaïa ha ka drama. La ka long ne em kaba shu jia ryngkhat ba u Peace Roy u sngewthuh ïa ka jingdon kam ki bor bamaïa ha ka drama, ka long pat kaba shisha ba u Peace Roy u pyndonkam ïa ki ban pynbha ïa ka drama jong u.

Ngi lap ruh ba u nongthoh u la lah ban batai ïa ki nongpynïaleh kai ïa kane ka drama ha kaba u la ai rong lypa ïa ki jingpynshai (lighting system) ha ki *scene* bapher bapher. Kane ka kham pynsuk ïa uba pynkhreh ïa ka rynsan (stage manager) kumno bad hangno ban pyndonkam ïa ki *scene* bad ki *light* haba la don lypa ka *stage direction*. Shwa ban pynkut nia ïa kane ka lynnong lah ban kdew ïa ki jingduna u nongthoh hadien ba ngi la thew la woh ïa kane ka drama da u diengkot ka jingbishar bniah.

U Peace Roy u la dei u nongthoh drama Khasi uba radbah, hynrei ki jingduna jong u kumba ngi lap ha kane ka drama ki long ba um shym la phiah ïa ka ha ki *acts* bad ki *scene* kum kiwei ki nongthoh drama, kata ha ka *First Edition* 1979 Hynrei da ka jingiai kynthoh jong ki nongpule bad ki kritik ka drama halor katei ka jingduna la pyntreikam pat ïa ka ha ki *edition* kiba bud. La lah ban phiah ïa kane ka drama ha ki *acts* bad ki *scene* da ki nongpynmih; ngi ai ïa ka nong sha kito kiba la lah ban pynbha ia ka jingdon kam kane ka drama. Namar ka drama kaba dei ban pyni ha rynsan, ka don kam ban phiah ïa ka ha ki bynta bapher bapher khnang ban pynsuk ïa ki nongïashim bynta

Na ka liang ka *art* kumba la kdew u Peace Roy um long shuh uba dang duna hynrei uba la tbit bha. Wat la u long uba dang duna ha ka kyrdan pule, hynrei u la mlien pat ha ki kam *ak* (acting) bad thoh drama. Ngi shem ba u Peace Roy u kham nang ban wanrah ïa ki drama jong u baroh kito kiba u pyni ha rynsan ba kin kynthup ha ki ïa ki jor tynrai ka drama. Kum u nongthoh drama, lah ban ai nam ïa u kum u nongthoh drama ba la kha don sap (born dramatist). Kaei kaba la saiñdur ha ki drama

jong u ka ïathuh shai ba u don la ka jong ka *art*. Kumba ka paw haduh mynta ym pat pynmih pyrthei lut ïa ki drama jong u baroh kiba u la pynïaleh kai ha rynsan lait noh tang ***Ka Shangkhawiah Ki Rang***. U Peace Roy u la saiñdur ïa kane ka drama ba kan pynphalang ïa ka long briew man briew ha ka imlang ka sahlang kat kum ka jingïaid ka por. U nongthoh u da angnud ba ka thong jong ki drama jong u ki dei ban kup bad phong ïa ka jinglong Khasi la ha ka dur bapher bapher jong ka shalyntem ka por. Lada ngi sot katto katne na ka *Preface* jong kane ka drama, la lah ban pei phang ba une u nongthoh u don la ka tynrai pyrkhat kumno ban thoh drama bad ban saiñ ïa ka long briew man briew. Kane harum ka long ka jingsot na ka jingkren u nongthoh hi, u ong kumne:

> Nga peit thuh bha ïa ka jingim kiba duk kiba suk bad ïa kiba heh kiba haiñ ha la ki kam bad ha la ki kyrdan, nga peit thuh ruh ïa ka jinglong ki nongtuh, ki nongkhalai, ki nongdih, ki nongdie kiad, ki 'riew ïaid runar, ki 'riew kloh pla pisa . . . (p viii)

Dei halor katei ka nongrim ba la saiñdur ïa ki tyngshop ki puron ka drama jong u ha kaba ngi lap ïa ki duk ki suk bad ki heh ki haiñ ruh. Ngi lap ruh ïa ki nongdih kiad, ki nongkhalai bad ki 'riew ïaid thala. Ïa ka jinglong bad ki kam jong kitei ki jait tyngshop lah ban shem ha ka pyrthei shisha ym tang ha ka pyrthei ka drama. Kaei kaba jia ha ka por ka Thma Bah ba ar, ka lah ban ïai jia mynta lane lashai ruh. Dei hangne ba ka *art* u Peace Roy ban saiñdur ïa ka drama ka shai bha namar da lade hi u sngewthuh kumno ban leh. Shuh shuh, kaba kham sngewtynnat eh ka long ba u Peace Roy u pynpaw kumne:

Nga pynwan dur ïa ki drama ha la ka jingmut dur kumno ban pynrkhie, kumno ban pynkmen, kumno ban pynkyndeh mynsiem, kumno ban pynsyier mynsiem, bad kumno ban pynjaw ummat ïa ki nongpeit kai. (pp.viii-ix)

Halor katei ka nongrim la sngewthuh ba ka jingmut dur u nongthoh ha ka thoh drama ka shai ha ki kritik bad ki nongpule. U la lah ban saiñdur ïa ka biria rai (humour) lyngba uwei u tyngshop kane ka drama uba kyrteng u Thakur. U la pynkmen ïa ka Jani, ka puron kaba shempap ka drama bad lyngba u kthaw babha jong ka u Sapono. U la pynkyndeh mynsiem ïa ki nongpeit kai lyngba ki jingjia kiba khongpong ha ka drama. U la pynsyier mynsiem lyngba ka jingïapoi kha ka Madina bad u Suraiji nangta pat sa bad u Jan. Ka jingshah beh ka Jani na ïing ka pynjaw ummat ïa ki nongpeit kai namar ka long ka puron kaba bha. Kitei baroh ki nuksa ki pynpaw shai kdar ïa ka buit saiñdur u nongthoh halor ka drama. U da lah ruh ban pynngeit ïa ki nongpeit kai ba kiei kiei baroh kiba jia ha ka drama ki dei ban ïai jia ha ka jingim briew. Dei hangta ba lah ban rah ïa ka imlang sahlang lyngba ka drama hi. Ha kaba wai noh lah ban kynthoh ba ***Ka Shangkhawiah Ki Rang***, ka long ka nongmuna kaba bha na ka liang ka *art*. La saiñdur ïa ka da u nongthoh ba ka don ha ka ïa ka jingitynnat ba ïai neh kaba ïai kynto ïa ki *dramatic critic* ka Khasi ban kdew bad phai barobor sha ka buit thaw drama kaba ngi lap ha ***Ka Shangkhawiah Ki Rang***. Kiei kiei kiba ngi lap ha kane ka drama, i kumba ki ïeng (represent) ïa ki juk bapher bapher ha ka imlang ka sahlang.

Lynnong II

Ka Plot

U Peace Roy Pariat u la pruid dur ïa ka plot jong ***Ka Shangkhawiah Ki Rang*** ba kan tyllun ha ki lai dong. Lah ban jer kyrteng beit kumba la mait phang da u Aristotle ba ka dei ka plot shisur (simple plot); ka don ha ka ïa kaba sdang, ka pdeng bad kaba kut. Ïa ki jingjia la thaiñ ha kata ka rukom ba lai tylli ki long ïing ki long kum ki mawdong kiba ïakynduh bad kiba don ka jingïadei kaba thaiñ bha kawei ïa kawei pat Kine ki long ïing ki dei ka ïing ka Madina, ka ïing u Suraiji bad ka ïing u Jan. Ki jingjia ki wan ha kata ka dur ba wat la ka plot ka long laidong lane *triangular* plot, hynrei don ruh ki jingjia kaba kyrshan ïa katei ka plot pdeng ha ka dur ki plot kyrshan (sub plot).

Lada ngi bishar beit ïa kane ka drama kum ka *tragi-comedy*, ngi hap ban shim ïa ka jingïadei u Jan bad ka Jani kum ka plot pdeng (main plot). Kumta ka jingïadei u Suraiji bad ka Madina ka dei ka plot kyrshan I; u Shamarkhan bad ka Madina pat ka dei ka plot kyrshan II. Kitei ki plot kim ïaid la ka jong ka jong, hynrei kumba la kdew haneng ki ïatyngkhuh lang bad don ka jingïasnoh bah kawei bad kawei pat. Kata, la pyntyllun ïa ki jingjia tang ha ka jadu ka Madina ba la ai da u Shamarkhan la ïa u Suraiji ne u Jan.

Kaba sdang jong ka plot ka kynthup ïa ki jingjia baroh naduh basdang plie ïa ka drama haduh ka sla 28 jong ka sien shon nyngkong; kata, khyndai tylli ki *screen* (scene) kiba shakhmat kiba u nongthoh u pyndonkam Ha kaba sdang, la pyni ïa ka jaka ha ïew ban wanrah ïa ka jingïakynduh ka Madina bad u Suraiji kum ka plot kyrshan I ryngkat bad ka Jani La pynithuh ïa ka Jani ha ka Madina; la sngewthuh ruh ba ka Madina ka long ka shangkhawiah ïa ki rang don spah ka sor Ka rukom phnieng shangkhawiah jong ka, ka long da ki bor jadu ki sati tama ba la ai ha ka da u Shamarkhan. Une u dei u khar khan aïu re uba la shong la sah bad ka Madina U don ïa ki bor jadu bad u ai ha ka Madina ba kan pyntreikam ïa ki khnang ba kan lah ban pynbieit bad khring ïa ka spah ka phew kiba don kiba em. Dei kine ki bor jadu kiba lah ban pynkylla khongpong ïa ka jinglong hok ki briew haduh ba kin da jot bad babe kylla.

Ngi shem hangne ba ka plot kyrshan I kaba long Madina-Suraiji, ka la sdang hi mar synplie ïa ka drama. La ïathuh ba u Suraiji bad ka Madina ki la ïaithuh ithaw lypa. U Suraiji imat u la kham jah ka leit kai sha ïing ka Madina; kumta ka la ïawer biang ïa u ban wan kai bad wan ïalam artat ïa ka Jani. Ka Madina ka la ïohi ïa u jingdeng mawkordor ha u ryndang ka Jani bad ka la ikwah eh ïa u. Hadien kane, u Suraiji u la pynbor ïa la ka khun kha jong u ka Jani ban ïaleit kai lang bad u sha ïing ka Madina. Ka jingïakhing khait ka Jani ïa la u Pasan ba kam kwah leit sha ïing ka Madina, ka wanrah ha ka drama ïa kata ka jingkiew ki jingjia (growth of action) sha ka thaiñ sohsat. Ha u Suraiji, ka Madina ka long ka briew kaba bha, haba u ïawer ïa ka Jani, u Suraiji um khmih lynti ba kan ai nia ïa u da kumwei pat, namar ba u la bsa

bad pynheh pynsan ïa ka. Hynrei ka Jani kum ka khynnah samla kaba shida bad kaba tip briew, kam kwah ban shah die ïa la ka long rynïeng lane ïa la ka burom ka ijot tang shi khyllipmat ha ka 'riew dakaid ba la bna nam ka sor. Kumta ka la pyni bad sneng ïa la u Pasan ba u ruh um bit shuh ban ïajuh ïajem bad ka Madina.

Ha kawei pat ka bynta jong ka jingsdang, la pyni ruh ïa u Sapono bad u Jan ha ka *scene* ïew. La phawer jingmut lypa na basdang ba u Jan u hap ban leit kai man ka janmiet namar um da koit da khiah bha. Kane ka bynta ka lam ai ksai lypa ïa ki nongpeit kai shaphang ka jingïakynduh u Jan bad ka Jani ha shyngiar tongum. Kane ka long ka bynta jong ka plot pdeng ka drama.

Ha kawei pat ka bynta jong kaba sdang, u nongthoh u la wanrah sa ïa ka plot kyrshan II; kata Madina-Shamarkhan ba kan ïathaiñ bad ka plot kyrshan I, Madina-Suraiji. Dei halor kane ka plot kyrshan II ba u nongthoh u pyndonkam ban pyntyllun ïa ka plot kane ka drama kum u mawdong uba nyngkong. La pynkhlaiñ ïa ki jingsniew ha ïing ka Madina lyngba u kpating jong ka u Shamarkhan uba sah ryngkat bad ka. U la ai ar tylli ki sati ba don bor; kaba deng ha ka kti kamon ka long ban pynieit bad kaba deng ha ka kti kadiang pat ka long ban pynisih bad ban law ban loit noh ïa ka jadu pynieit ba la dep ai. Kine ki ar tylli ki plot kyrshan ki la sdang ban ïathaiñ syrwiah bha khnang ban poi sha ka sohsat. Hynrei u nongthoh ka drama u pynpoi shwa ïa ki jingjia sha ka plot pdeng Jan-Jani ha shyngiar tongum *scene* 7. La pynïakynduh ïa ki ym tang ban ithuh ithaw ïa ka kyrteng jong ki, hynrei ban pynshoh jingieit ruh tang mar shisien ïa ïohi (love at first sight). Kumta ki la ïakut ha ka sngi kaba bud ba

kin sa ïakynduh biang ha kajuh ka jaka, hynrei kam shym long kumta. U nongthoh u kdat noh ïa ka bynta ka plot pdeng sha ka thaiñ sohsat namar ka Jani ka la shah beh noh na ïing ha u Suraiji. Ka daw ka long tang namar ba ka kren beit ïa ka jingshisha ba ka Madina ka dei kaba dakaid bad ka nongdie briew; ka la ïathuh ba kam kwah ban ïajuh ïajem bad kum kata ka jait briew. Ynda ka la sdang sa ban sneng ïa u, u Suraiji u la dom tyngeh bad u la ktah kti ïa ka. Hangne lah ban ïohi ïa ki bor ka plot kyrshan II kumno ki lah ban pynkylla khongpong khongdeh lut ïa ki jingjia baroh ha ka plot kyrshan I bad ka plot pdeng. Nalor kita ki bor jadu, ka ïing ka Madina ka pynap shrip ruh sa da kiwei pat ki shangkhawiah kum ka kiad, ka khalai, ka rwai ka siaw, ka put ka tem bad ka shad ka kmen. Shisien ong, lah ban kdew beit ba ka ïing ka Madina ka dap da ki jingsngewbha pyrthei baroh. Kane ka la nang khring shuh shuh ïa ki 'riew don spah ba don burom ban juh ban jem ha ïing jong ka haduh ba kin da jah burom syndon. Ha kane ka ïing, la rung ym tang ki 'riew don burom hynrei la rung la mih ruh ki 'riew madan bad ki paid kar ban pynsngewbha ïa lade.

Ka jingsdang ka sohsat hi ka long na ka tynrai jinglong ka Madina bad u Shamarkhan, kata plot kyrshan II. La nang thaiñ shuh shuh ïa ka sohsat da ka jingïaieit jong ka bad u Suraiji, plot kyrshan I. Dei hangne ba u Suraiji u la shah riam ha ki bor jadu ka Madina bad u la leit theh lut ïa ka spah ka phew kat kaba u don baroh, ryngkat bad uta u kpieng mawkordor ka Jani. Ka jingngat u Suraiji ha ka shangkhawiah ka Madina, ka long ka daw bah ba ka plot ka dawa ban nang ïai tbeh shuh sha ki jingjia ki ban dang mih. Ka jingshah beh ka Jani na ïing bad ka jingtheh lut u Suraiji ïa ka spah baroh sha ka Madina, ka

phnieng sa sha kiwei pat ki jingjia. Ki nongpeit kai ki kwah tip nangta jia aïu pat ïa ka Jani, shano ka don mynta? U *dramatist* uba stad u nang ban pynïatyngkhuh ïa ki jingjia ba kin ïasnoh bha rdin kawei bad kawei pat, khnang ba ka plot kan long kaba tylli mlun. Ha ka jingïaid wir jong ka, ka Jani ka la ïakynduh ïa u Thakur uba la ïalam ïa ka sha ïing u Sapono, ha kaba ki jingjia ki ïakynduh bad ka plot pdeng. Dei hangne ba ngi lap ïa u mawdong uba ar lane ïa ka pdeng jong ka plot lyngba u Jan bad ka Jani. La batai sha ki nongpeit kai bad ki nongpule ïa ka shongkha shongman kitei ki ar ngut

Ha kaba sdang hadien ba u Jan u la poi ha ïing bad u khlem ïakynduh ïa ka Jani kumba la ïakut, khlem poi pyrkhat u la lap pynban ïa ka Jani ha la ïing, thik kumto kumba la batai u A R.P., uba dei thoh ïa ka *electoral roll.* Kane ka jingïakynduh biang jong u Jan ïa ka Jani ka la plie lad ïa ki nongpeit kai bad ki nongpule ban sngewthuh pat ïa ka ban sa jia ha ka drama. Kane ka dei ka bynta jong ka pdeng kaba kynthup ruh ha ka sa ïa ki arphewsan tylli ki *screen* (scene), kata naduh bakut kaba sdang (pp.28 - 74). Bun ki jingjia kiba ïatyngkhuh lyngba ki plot kyrshan bad ka plot pdeng lah ban lap ha kine ki bynta. Nyngkong eh ngi lap ba ka bynta kaba lam sha pdeng, ka long ka jingbabe kylla u Suraiji hadien ba u la lait na ki jadu ka Madina (p.30). La ïathuh ba u Suraiji u la kwah ban shem pat ïa ka Jani kaba u la beh na ïing, katba ka Jani pat ka la shongsuk shongsaiñ ha ïing u Sapono. Dei ha ïing u Sapono ba u saihon ka jingieit u la bteng biang hapdeng u Jan bad ka Jani kum ka bynta jong ka plot pdeng. Hadien ka jingïashong kha la pynbna ba la ïoh u khun shynrang bad ba kan don ka jingkhawai jer khun. Ka Jani ka la sngew kynmaw ïa u Pasan jong ka u Suraiji bad

ka la kyrpad ïa u Jan ba un leit wad ïa u ha ïing ka Madina. Ka jingleit wad u Jan ïa la u kthaw kan lam ïa ka plot sha ka kliar duh ka drama (climax).

U Jan, ha ka drama u paw kum u samla uba ieit hok ïa la ka tnga, i khun bad uba tip ïing tip sem U *dramatist* u la wanrah ia ki jingkylla ha u Jan uba la ngat ha ka shangkhawiah ka Madina khlem poi pyrkhat La pyniasnoh ia ka plot pdeng bad ka plot kyrshan II lyngba ki jingjia ha ka drama ba u Jan u khlem iakynduh ïa la u kthaw ha ïing ka Madina. Ka Madina ka la ïathuh ba u Suraiji u khlem sah shuh hangta la kham slem; ka da kynnoh ba u long u nongpynjot uba la hikai ïa ka ban dih kiad haduh ba kam lah shuh ban pyllait kiad Da ki 'tien jali jaum ka Madina, u Jan u la sngap dngong ïa ki jingïathuh jong ka shaphang u Suraiji Ka Madina ka la sngewthuh ba kan sa jop bad ka la thikna ba u Jan un sa ngat ha ki jingriam jong ka; da ki buit shukor ka la tyrwa kiad ia u, hynrei ynda u la kyntait ka la tyrwa noh da ka sha Ka da wieh tiak da ka sati jadu pynieit ha kata ka sha; jlang u Jan u la bieit ïa ka bad tang shiteng lynti u la leit phai biang sha ïing jong ka ban ong ba u la klet ïa ka Madina. Kumta ka Madina ka la ïoh ha ktem ban pynjot ïa une u samla tip briew bad u Jan u la kylla long u 'riew thala. Um tip ïing tip sem shuh, u la kylla isih ïa la ka tnga bad u la leit ai ïa ka spah ka phew sha ka Madina. Ynda u la poi ha ïing shiteng synñia u la byrthen bad ka shoh ka dat artat ïa ka Jani; u la len ruh ïa u khun ba la kha na u bad u la beh shisyndon ïa ki na ïing. ka daw jong kine baroh ka long ba ka Madina ka la pyntreikam ïa kita ki bor jadu jong ka sati tama. U Jan u la bitar ruh ba u kpa jong u u la rai ban ai bynta lut ïa ka spah ka phew ha u ksiew jong u u Thersing.

Ka Jani sa shisien pat ka la ïakynduh ïa ki jingeh bad hap ïaid wir khlem ïing khlem sem ryngkat bad la u khun. Kane ka dei ka kliar duh jong ka plot (climax). Lada kane ka jingjia kan ym jia, ka drama kan jin da la blad bad kan ym sngewtynnat. Ka jingsngewphieng bad ka jingsngew syier mynsiem ruh ka shong eh ha kane ka bynta. Ka Madina kaba khlem kheiñ sang ban pynieit ïa u pyrsa kurim (u Jan) haba ka la dei tnga ïa u kthaw jong u u Suraiji. Hangne ngi lap ïa ka snap jong ka jingsngew synei bad jingsngew sheptieng (element of pity and fear) lane ka *catharsis*.

Haba bishar bha ïa kane ka drama, u Jan i kumba um don ïa ka jingbakla na lade hi (hamartia). Hynrei la pynïaid ïa ki jingjia ka kylla nusib (peripeteia) da ki bor bamaïa. Dei kine ki bor kiba pynkhongpong ıa ki jingjia khamtam eh ïa ka jinglong u tyngshop pdeng shaduh u pud ka jingisih ïa la ka ïing ka sem. Hadien ka kliar duh jong ka plot, ka plot ka sdang ban noh padun, ha kaba ïa ki jingjia la pyntyllun stet bha. La pynpoi ïa ka Jani sha kajuh ka khlaw ba sah u Suraiji bad u Pukir blei La wanrah ruh ïa u Pukir blei ban kyrshan ïa u mawdong balai jong ka plot, u Jan. U Pukir blei u long u nonglaw u nongloit ïa ki syrdoh kiba la thaiñ bha ha kaba pynkylla khongpong ïa ki jingjia sha khmat. La pyni ba u Pukir u la ïarap ïa u Suraiji ban thom pyrshah ïa ki bor jadu kiba sniew kiba la bat da ka Madina bad u Shamarkhan. Lyngba ki bor bamaïa u Pukir blei, ka Madina ka la duh noh ïa ki bor jadu kiba don ha ki sati jong ka. Kim lah ban trei kam shuh kumba mynshwa, kumjuh ruh u kuboit u Shamarkhan uba u ju teh ha u ñiuhthong um don shuh. Ïa u Jan ruh la pyllait na ka jadu ka Madina, hynrei la pynmatlah ïa u da ka um na u luta jong u Pukir. Ynda

u Jan u la wan phai sha la ïing um shem shuh ïa ka Jani, u kpa jong u ruh um khot shuh ïa u ha ïing namar ba u la beh ïa ka Jani. Ka Madina bad u Shamarkhan ki la ngat ha ka shitom, kim lah pyllait shuh ïa lade, namar kata ka lanot ba la phah da u Pukir blei ka long kaba kham khlaiñ ban ïa ka bor jadu kaba ki ju pyndonkam. Kumta kim don lad shuh da kumwei bad ki la ïadung ïap kylla iwei ïa iwei. U Suraiji pat u la leit sha ïing u Jamindar ban ïathuh shaphang ka jadu ba u Jan u la ngat ha ka Madina. Ha ka jingmatlah, u Jan ruh u la ïaid wir ban wad ïa ka Jani ryngkat ki jingbabe kylla. Ka jingdon jong u Pukir blei ka ïarap pat kumno ban wanrah ïa ka jingkmen ha ki nongpeit kai; ka pynjah ruh ïa ka jingsyier mynsiem kaba don baroh shi katta.

Ka bynta kaba kut jong ka pdeng ka bteng pat sha ka bynta kaba kut jong ka plot haduh bakut ka drama hi. La pyni ba ka Madina bad u Shamarkhan ki la ïoh la ka bainong kaba sniew. Ha kawei pat ka liang u Jamindar Sapono u la sngewsih kthang ba ka Jani bad u ksiew ki la phet wir. La bteng pat ïa kaba kut jong ka jingjia da ka jingïakynduh biang u Jan bad ka Jani, kaba la ïohsngew ïa u ba u rwai ha khlaw, hangta hajan ka krem ba shong u Pukir blei. Ka Jani ka la map pat ïa u Jan bad ïa ki khmat ba matlah jong u la pynpeit pat da ki bor maïa u Pukir blei. Hadien kata la pynïakynduh ruh ïa u Jan bad u kpa jong u u Sapono, u khun bad u Suraiji.

Namar ba u nongthoh um kwah ba kane ka drama kan kut ha ka shem pap, kumta ka bynta jong ka *poetic justice* shwa ban kut ka drama ka long kaba kongsan eh hangne. Kane ka bynta ka la ai rong ai rup shuh shuh ïa kane ka drama ha kaba ïa ka plot jong ka la pyntyllun

haduh ba kan kut ha ka bha ka miat kumba la kdew Kata na ka liang u Jan bad ka Jani kum ka plot pdeng da ka jingkyrshan u Pukir blei bad u Suraiji Katba ïa ka plot kyrshan II (Madina-Shamarkhan) la wanrah ha ki ïa ka lanot haduh ba kim lah khie khlieh shuh bad ka jingïap ka ap ïa ki

Kane ka drama ka don ia ka snap jong ka shem pap shwa ba kan kut Ym namar ba la ïap u Shamarkhan bad ka Madina, hynrei namar ba u nongthoh u la wanrah ia kawei pat ka bynta kaba kongsan ha ka drama Kata ka dei ka *anagnorisis* ne ka jinglap dien ïa ka jingshisha, ha kaba ka Madina ka la lap dien ba ka la bakla bad ka la sngewthuh ba ka jadu ka la trei kylla ia ka. Ka la kwah ban kylla kaba mut bad ieh noh ia ki kam sniew baroh; kam kwah spah shuh hynrei ka la kwah ban im pat kum ka briew kaba bha Ka la sneng ruh ia kiwei ki tyngshop ka drama kum u Does bad u Noren, ba ki ruh kin ym bud ïa ki nuksa jong ka bad ki dei ruh ban kylla kaba mut katba dang biang ka por Hynrei long leh nohei ïa ka Madina ban kylla kaba mut namar ka por ka la dier ïa ka; kumta ka Madina ka hap ha ka lanot haduh ba kan da ïap

Ka jingbishar ia ka plot jong kane ka drama ka pynlong ïa ngi ban kynthoh ba u nongthoh u long uba tbit ban buh beit buh ryntih ïa ki jingjia Kumba la kdew shakhmat ka plot jong kane ka drama ka tyllun ha ki lai tylli ki mawdong ba la stah bha, ba lada ngi weng noh tang uwei na ki ruh ka drama ka lah ban dkoh Tang kawei ka jingduna bad kata ka long ba u nongthoh u buh kynrum kynram ïa ki *scene* bad u khlem phiah ïa ka drama ha ki *act* kumba leh kiwei pat ki nongthoh drama. Ki jingjia ha ka plot ki

long shisur namar u nongthoh u ïathuh beit ïa ki jingjia ter ter lyngba ka plot kyrshan I, plot kyrshan II bad ka plot pdeng Wat lada ka paw kumba ka sohsat ka thaiñ hashwa ban poi sha ka *climax*, hynrei ïa ki jingjia la wanrah beit da ki bor bamaïa Kam don ïa ka *hamartia* kaba biang lyngba u/ka tyngshop-puron pdeng. Ïa ka law sohsat ruh la wanrah hi da ki bor bamaïa jong u Pukir, ym lyngba u/ka tyngshop-puron pdeng. Ym iohi ruh ïa ka jingïaksaid u tyngshop pdeng lane ka puron pdeng kumban law ïa ka sohsat Hynrei hadien ka *climax*, ki jingjia ki tyllun stet bha haduh katta katta bad poi beit sha ka jingkut tang da ka jingdon u Pukir.

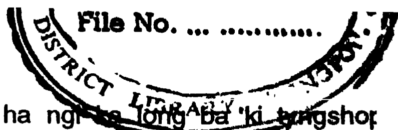
Halor kitei ki nia ba la kdew lah ban pynkut nia ba kane ka drama ka don ia ka plot lai dong kaba paka, ka dei ka plot shisur kaba bha Ka kynthup ha ka ïa ki ar tylli ki *form* ka drama, kata ka *tragedy* bad ka *comedy*. Hynrei u nongthoh u la pyniasnoh lang ia ki lyngba ka plot kaba kynthup ïa ka *tragic plot* bad ka *comic plot*. Kumta kane ka drama ka kut ha ka suk ka saiñ bad ka bha ka miat bad lah ban khot ïa ka da ka *tragi-comedy*.

Lynnong III

Ka Jinglong Ki Tyngshop Ki Puron

U H.W.Sten, u la mait phang ha ka ***Shaphang Ka Novel***, ba ha ka novel ne drama don ruh ki nongshong shnong kat kum ba la bhah da u nongthoh. Ïa kita ki nongshong shnong ka pyrthei shu thaw la khot ki tyngshop ïa ki shynrang bad puron pat ïa ki kynthei. Ïa katei ka jingtyrwa la leh da u H.Elias naduh ka snem 1936 bad ym shym la don jingujor pyrshah bad kiba bun ki nongthoh Khasi ki la pyndonkam kumta.

Ha kaba ïadei bad ka jinglong ki tyngshop ki puron, to ngin ïatip ba kane ka kyntien *jinglong* ka ïaryngkat bad ka *character* jong ki English lane *ethos* jong ki Greek. Baroh ar kitei ki kyntien nongwei, ki kit ar jingmut kata "ka jinglong ki briew" bad "ïa ki briew hi". Ha ka ktien Khasi ka shai bad lah ban pynïapher, lada mut ïa ki nongshong shnong ka novel ne drama ngi khot *ki tyngshop ki puron*; lada mut pat ïa ka jinglong jong ki, ngi ong *ka jinglong ki tyngshop ki puron*. Kane ka kyntien "jinglong ki tyngshop ki puron" ka kynthup ha ka ïa ki kam ba la ai da u nongthoh, ki jingkren ba la bsuh da u nongthoh, ka bor pyrkhat, ka thong kaba ki don bad ruh ïa ka jingsngew jong ki.

Kaba shon jingmut ha nga ka long ba ki tyngshop ki puron ki ïoh ïa ka kam kat kum ba la ïhang lypa da u nongthoh. Kata ka kam ka dei ban ïasyrïem bad pyrthuh bud bad ka jingim briew kaba shisha ka pyrthei kaba u nongthoh u mut dur. Lada ka long kumta, kata ka mut ka pynbiang ïa ka jingdawa ba ka kamram ka literature ka long ban batai ïa ka jingim. La khmih lynti ruh ba ki tyngshop ki puron ki dei ban long kiba im kiba khih kum ki briew kiba shisha wat la ki don ha ka khana shu thaw. Lada pyni ïa ka rukom im ki briew kiba shisha, kan pynkhih jingmut ïa ki nongpule ne ki nongpeit kai ba ki lah ban mutdur ïa lade lyngba kita ki tyngshop ki puron. Ki tyngshop ki puron ki dei ban pher uwei na uwei pat, kum ha ka riam ka beit, ka kren ka khana bad ha ki rukom pynkyrpang kiba u nongthoh u la pynkup pynphong ha ki. Teng teng ki tyngshop ki puron ki ïeng ha ka jaka u nongthoh hi wat la bunsien ki kren pharshi shaphang ki kam bad ki jinglong ka pyrthei kaba shisha. Ka jingthoh u Humphrey House ba la pynkylla Khasi da u H.W.Sten ka ong, "u tyngshop u long u soh uba mih na ka kam."6 Ka jingthmu katei ka jingong ka long ba u tyngshop u dei ban don ka kam ba la bhah ha u da u nongthoh. Ka kam u tyngshop pat ka dei ban long ka jingmih lyngba ki jingsngew jong u tyngshop kiba lah ban pyni ha ka *action*. Kita ki jingsngew ki lah ban long ki jingsngewsih, ki jingsngewbha, ki jingsngewieit, ki jingangnud bad baroh ki jait jingsngew kiba u nongthoh u kwah ban ai ha ki tyngshop ki puron kiba u la thaw.

Ha kaba ïadei bad kane ngi lah ban kubur bad u Hudson ba ka jingdon kam jong ki tyngshop ki puron ha ka drama ka ïaryngkat bad ka jingdon ham ka plot. Kat kum u Aristotle, ka plot ka jingsngewsih ka jaka kaba kham

kongsan bad ïa ka jaka ba ar pat la bat da ki tyngshop ki puron. U Hudson u thoh kumne, "Characterization is the real fundamental and lasting element in the greatness of any dramatic work."7 Katei ka jingong ka mut ba ki tyngshop ki puron ki long ki bynta ba kongsan bad ba ïaineh ha ka jingpynkhraw jong kano kano ka rukom drama. U Hudson um ïahap jingmut satia bad ka jingsngew u Aristotle uba pynkhraw ïa ka plot ban ïa ki tyngshop ki puron. Sa uwei pat u kritik ka drama, u F L Lucas u thoh kumne:

> We cannot live without a skeleton but we can live without any higher intellectual life; yet the most superfine skeleton is a minor blessing compared with the infinite possibilities of intellect and character.8

Na katei ka jingong, u F L.Lucas, u pynksan shuh shuh ïa ka nia ba u briew um lah ban im khlem ka shynrong shyieng. Hynrei ngi lah ban im khlem kano kano ka jingshem phang ba kham halor ka jingim, katba ka shynrong shyieng ba khlaiñ bor ka dei ban pyniapher, haba ïanujor bad ka jinglah pynbud jong ka jingstad bad jinglong.

Lada ka jingong u Lucas ka thew ïa ka shynrong shyieng kum ki tyngshop ki puron, ka shai ba u Lucas u ïahap nia hi bad u Hudson ba ka plot hi tang ma ka, kam lah ban ïeng khlem ki tyngshop ki puron lane ki tyngshop ki puron khlem ka plot.

U Hudson u ban shuh shuh ba u nongthoh drama u dei ban leh ha kata ka rukom ba ki tyngshop ki puron ki dei ban ïoh bynta kat kum ka bhah ba la mang ha ki, ha ki katto katne ki bynta. U nongthoh u hap ruh ban

pyrkhat ïa ka jingtyllun ka khana jong u. Hangta ngi shai shuh shuh ba ki tyngshop ki puron kim long kiba ïoh mon ha ka drama namar la teh la khüm ïa ki da u dieng kot jong u nongthoh hi. Ki long ki jingthaw jong u nongthoh bad ka shong ha u ban mang lypa ïa ka rukom leh (act), rukom kren (dialogue), ka rukom puson (thought) bad ruh ïa ki jingsngew (emotions) jong ki. Dei hangne ba u nongthoh u hap ban mut dur lypa kumno ban pynbiang ïa ka drama da kaba pynwan dur lyngba ki kam jong ki tyngshop ki puron Dei na kane ka daw balei ka bynta jong ki tyngshop ki puron (characterization) ka dawa ïa ka jingstad bad jingbniah u nongthoh. Don ki khen ba ki tyngshop ki puron ki long ki shyntur (mouth piece) jong u nongthoh hi. Kata ka mut, ba ïa ka khubor jong u nongthoh la pynpaw da ki tyngshop ki puron. U A.Nicoll, halor kane ka mat u thoh kumne:

> The dramatist works with words, but they are the words he puts into the mouths of characters designed to be interpreted by actors before the audience.9

U nongthoh drama u trei da ki kyntien, hynrei ki long ki kyntien kiba u la buh ha ka shyntur jong ki tyngshop ki puron ba la ai dur ban batai da ki nongïaleh kai ha khmat ki nongpeit kai.

Kumba la kdew shakhmat, haba u Aristotle u ai jaka kaba ar ïa ka jinglong ki tyngshop ki puron ha ka drama, bad ïa ka plot pat ka bynta kaba kongsan, u pynktik jingmut ïa bun ki kritik ka thoh ka tar khamtam lei lei ki kritik ka drama. Lada ym don tyngshop ne puron kumno ka plot kan tyllun? Ïano yn pyrthuh kum ka jingim kaba shisha? Lah ban pyni nia ba kumba ka plot ka long u budlum jong

ka drama ne novel, kumta ruh ki tyngshop ki puron bad ki kam jong ki ki long hi ki shyieng ki shruh ban kyrshan ïa ka doh met jong ka plot.

U F.L.Lucas, sa shisien pat u pyrshah bha ïa ka nia jong u Aristotle ha kaba ïadei bad ka jingai jaka ïa ka plot bad ki tyngshop ki puron. U thoh kumne.

> Again and again, it seems to me, play or novel can fail because its public vainly asks - "where is the character - or characters - towards whom I am to feel interest, intimacy, sympathy?" - That sympathy which remains one of the most vital things in literature How dull, too, is history or biography if the author lacks the gift of portraying personality [10]

Halor ka nia ba la kdew da ki kritik ka drama, la sngewthuh shai ba ki jingsngew baroh ki shong eh ha ka jingdon jong ki tyngshop ki puron. Kaba shai ka long ba u nongthoh drama u dei ban don ka buit thoh ba ki tyngshop ki puron kim dei ban kah syrngiew ïa ka plot lane ka plot ïa ki tyngshop ki puron khnang ba kan ym pynsniew dur kawei ïa kawei pat

Ki Jait Tyngshop - Puron:

Don ar jait ki tyngshop ki puron (i) ki tyngshop ki puron ba shisur (flat character) bad (ii) ki tyngshop ki puron ba pura (round character) U E M Forster ha ka kot ***Aspects of the Novel*** (1927), u pyndonkam ïa ki kyntien (term) thymmai haba u pyníapher ïa ki *flat* na ki *round character* Ïa ki *flat character*, u khot ruh ïa ki da ki *type* lane ki *two*

dimensional. U Forster, u thoh ba kine ki jait tyngshop ki don tang ïa ka dur bad jinglong ba shisur, ym don jingiathuh bniah shaphang jong ki bad lada la batai ruh ka long tang shi senten Ki tyngshop ki duna ka bor pyrkhat bad kim don ha ki ïa ka jinglong tynrai; kim wanrah ïa ka sorsa ne jingpynsyier mynsiem Ki shaniah ha kiwei ban rai na ka bynta jong ki bad kim don jabieng, bor sngewthuh, ban rai, ieh sian bad ban iaksaid ha kano kano ka khim Dei hangta ba ki long shisur bad kham bunsien ki tyngshop biria ki iadei dur bha ban long ki *flat character.*

Ki *round character* pat ki pher bak-ly-bak na ki *flat character* Kine ki long ki tyngshop ki puron kiba sian ka buit, kiba don jabieng bad ka bor sngewthuh, kiba lah ban iaksaid da lade ha ka jingim bad ki don la ka thong ban rai hi da lade Ban iop ïa kata ka thong kim shaniah ha kiwei ban rai kumba leh ki *flat character.* Teng teng ki pyni ba ki khlaiñ ka bor pyrkhat, ba ki jop ïa ki jingeh ba ki iakynduh bad teng teng pat ki tlot bad ki shah jop. Kine ki tyngshop ki puron ki sngewbha bad ki sngewsih kat kum ki khen ba ka jingiathuh khana ne drama ka dawa. Ki pynkyndeh mynsiem ki pynlyngngoh bad ki pynhun ïa ki nongpule ne nongpeit kai lyngba ki kam jong ki. Kum kine ki tyngshop ki puron ki iasyriem shibun bad ki briew kiba im kiba khih ha ka pyrthei kaba shisha. Kaei kaba suk eh ban bishar ia ka jinglong kine ki tyngshop ki puron, ka dei ka kam ka jam kaba ki pynpaw ha ka plot ka drama khamtam eh ha ki plot kyllaiñ (complex plot) kum ha ki plot ka *tragedy.* Ki nongpule ne nongpeit kai, ki lah ban bishar kino ki tyngshop ki puron ki long kiba pura bad kiba lah ban long tyngshop ne puron pdeng. bad kiba kum kino pat ki tyngshop ki puron shisur kiba lah ban klet noh tang hadien shipor.

Te khatduh eh shwa ban pynkut ïa kane ka bynta, ngi dei ban kynmaw ba u nongthoh drama ne novel u dei ban nang ha kata ka rukom ban pynïapher ïa uwei u tyngshop na uwei pat lane ïa kawei ka puron na kawei pat. Lah ban leh ïa kane da kaba pynkyrpang ïa ka kam jong ki, ki jingmlien, ka rukom kren bad ki kyntien ba la jied (chosen diction), ka rukom pynkhih met, ka dur ka dar, ka rynïeng ka rynïot, ka riam ka beit bad bun kiwei pat ki buit ba u nongthoh u lah ban pyndonkam. Ïa kine ki buit lah ban leh da u nongthoh hi ha ka novel da kaba batai hi, ne da kaba ai lad ïa ki tyngshop ki puron ban ïabatai ne da kaba shah ïa u tyngshop ne puron ban batai hi da lade. Katba ha ka drama pat dei tang da kaba shah ïa u tyngshop lane ka puron ban batai hi bad sa kawei pat ka lad da kaba ai lad ïa ki tyngshop ki puron ban ïabatai para maki. Kane ka rah shibun ïa ka kyrdan jong u nongthoh ha ka liang ka jingairong airup bad ai kam ai jam ïa ki tyngshop ki puron. U nongthoh ha ka drama, u kham shah teh pyrkhing ban ha ka novel namar u nongthoh ha ka drama um lah ban batai hi da lade ïa ki tyngshop ki puron. Hynrei lah ban pynpaw madan ïa ka jingsngew u tyngshop ne ka puron da ka jingkren wei briew (soliloquy). Kata kan pynpaw sha ki nongpeit kai ïa kaba u tyngshop ne puron u pyrkhat hapoh jong u. Kane ka buit ka rah ïa ka khubor sha ki tyndong skhor jong ki nongpeit kai bad ka bteng ïa ka jingtyllun ka plot. Ka *soliloquy* ka ïasyriem bad ka jingpyndonkam jong u nongthoh ïa ki *aside* kaba u tyngshop u pynpaw ïa ka jingsngew, jingpyrkhat bad jingthmu jong u. Kine ki long tang ban pynïohsngew ïa ki nongpeit kai, ym ïa ki para tyngshop - puron ha ka drama. Ïa kane ka buit la pyndonkam kynrei ha ki *Elizabethan drama*, bad ha ka drama Khasi, *U Baieit Donshkor*, u nongthoh u la pyndonkam kynrei bha.

Ka Bynta Ki Tyngshop Ki Puron Ha Ka Drama *Ka Shangkhawiah Ki Rang*

Napdeng ki tyngshop kane ka drama, u Shamarkhan, u Suraiji, u Jan bad u Pukir blei ki long ki tyngshop kiba paw khmat. Kumba la kdew ha ka lynnong kaba II shaphang ka jingtyllun ka plot, la ïathuh ba u Shamarkhan u long uwei na ki mawdong ba paw bha ha kane ka drama. Khlem ma u ki jingjia kin ym tyllun beit kumba ki long namar u nongthoh u la mang lypa ba ki jingjia kin kiew ha ka *action* da ka jingdon u Shamarkhan bad ki bor jadu kiba u la ai ha ka Madina. Une u tyngshop u paw nyngkong eh ha ka *scene 3* "Ka Ïew". Kat kum ka jingbhah bad jingïathuh u nongthoh ba ka Madina ka kren sop sop ïa u Shamarkhan Hynrei ha ka *action* te une u briew u paw naduh ka *scene 5* "Ha Ïing Ka Madina". Ka kren ïa u kumne, "Baba ale seh shane, shongkai". (p.10) Na katei ka jingsot ka shai ba u Shamarkhan um dei u Khasi hynrei u dkhar uba kam khun ïa ka Madina. Une u dei uba kit khlieh lut na ka bynta jong ka. U kren ha ka kumne:

> Khun aïu phi puson? Aïu phi khuslai? Balei phim ïathuh ia nga? Nga don ma nga, wat ju sngewsih. Ïathuh ïa nga. (p.11)

La sngewthuh na ka jingkren jong ka Madina ba u Shamarkhan um dei u kpa trai jong ka Iaba ka ong, "Baba baieit, nga ieit ïa phi kum u kpa trai." (p.11) Ha kawei pat ka jaka haba u Shamarkhan u ong kumne, "Nga la ieit ïa phi kum la ka khun ba da kha." (p.11)

Kumba la mait phang ha ka drama, u Shamarkhan um dei u briew uba bha hynrei u dei u briew uba sniew, u nongai jadu uba don ha lade ïa ki bor jadu kiba u buh ha u kuboit. Dei ynda haba ka Madina ka la ïathuh ba ka *mohini* kaba u la ai ha ka kam trei kam shuh ba u Shamarkhan un sa ai ha ka ar tylli ki sati tama, kawei ha ka kti kadiang bad kawei ha ka kti kamon. U la batai ha ka kumne:

> Lada phi wieh ïa kane ha ka sha ne ka kiad, uta uba dih ïa ka u la long kum u mraw jong phi. Un ieit ïa phi bym lah batai Un ïohi ïa phi kum ka puri. Katba phi ong un shu leh beit. Ym don nongshat nongkheiñ, ym don stad ruh ba lah ban law shuh (p 12)

Katei ka jingbatai jong u ka long shaphang kata ka sati tama kaba ka Madina kan deng ha ka kti kamon jong ka. Ka sati tama kaba kan deng ha ka kti kadiang pat ka don da kawei ka bor. U Shamarkhan u ïathuh kumne:

> Kato kawei pat ka dei ka nonglaw. Phi tang shu wieh da kato pat, mar kumta un isih ïa phi kum ïa ka eit shisyndon. (p.12)

Na katei ka jingsot la sngewthuh ba u Shamarkhan u dei u nongpynjot briew bad u miaw bam khun. Lada u la sngew khun ïa ka Madina, ngi khmih lynti ba un hikai bha ïa ka lane ba un ïalam ïa ka sha ka lynti ba bha ryngkat ka sneng ka kraw. Ym dei ban ïalam ïa ka sha ka liew lep jong ka jingsniew bad jingjot. Ïa ka jingsniew jong u la nang pynshisha haba kim ïa burom shuh iwei ïa iwei hynrei ki ïadih kiad lang bad ka sngewbha lang

suda. La pyntreikam ïa kitei ki sati ar tylli ha u Suraiji. Nyngkong da kaba ka la pynieit ïa u da kaba wieh ïa ita i sati iba ha ka kti kamon ha ka kiad kaba u Suraiji u dih; da kata ka la lah ban khring lut ïa ka spah bad ki mawkordor jong u U Shamarkhan u la kren pynroh ïa u Suraiji uba la wanrah ïa ka synduk thep ksiar ha ïing ka Madina bad u da kyntiew skong ruh ïa u ba " u dei shisha u khun jong u nongkhaïi mawkordor." (p.27) Ynda ki la ïoh pynum lut ïa ka spah jong u baroh, ka Madina ka la loit la law pat da ka sati na ka liang kadiang ba un isih ïa ka U Suraiji u la lap ïa ka jingshisha ba ka Madina ka dei ka thei dakaid threw spah

Ka jinghukum bad jingbthah jong u Shamarkhan ïa ka Madina ban pyllait noh ïa u Suraiji namar ba ka hap ban pyrkhat ïa kaba dang bun shakhmat. Kane ka nang pynpaw shuh shuh ïa ka jingsniew jong u kum u nongpynjot Ngi iohi ïa ka jingthmu jong u haba u ong, "Ngan burieh ma nga ia kine baroh, ioh u wan wad biang... ngi don kam ban khreh da ka pistol" (p 28) U Shamarkhan u dei ruh u 'riewthok 'riewshukor haba u la ujor pyrshah ïa u Suraiji ha u Jan. U ïathuh ba u kthaw u Jan u dei u nongpynjot, u mrad bad hana ba u sngew triem wat ban kynmaw ruh. (p 57)

Haba u Jan u la leit sha ïing ka Madina ban wad ïa la u kthaw, u Shamarkhan u la kyrpad ïa u ban leit on baiskop ïa ka Madina, da ka jingthmu ba u Jan ruh un ngat ha ka jingriam jong ka La ai jadu ïa u Jan ha ka sha namar um ju dih kiad. U Shamarkhan u la thikna ba u Jan u la ngop ha ka Madina wat la u la kyntait ha kaba nyngkong ban leit on ïa ka sha baiskop. U la mih na ïing jong ka ban leit phai sha la ïing; hynrei u Shamarkhan u la tip ba tang ha shiteng lynti un sa wan phai bad leh ïa

kaba ka Madina ka kwah. Da shisha u Jan u la wan phai bad kane ka la pynkmen ïa u Shamarkhan, u Shamarkhan khlem ka jingsngewsih ne sngewtriem u la pynïaluh ïa u Jan uba long u pyrsa kurim u Suraiji bad ka Madina kaba la long ka tnga u Suraiji.

Ka jingawria ka long briew man briew u Shamarkhan ka paw shai ha ka drama namar u long u nongdie kynthei, lada lah ban pyndonkam ïa ka kyntien *dalal* ne *pimp*, u Shamarkhan u dei uta. U dei u nongpynïakhalai bad u nongpynbyrngia tang ia ki kam sngewbha suda ryngkat bad ki kyntien kiba khor ïa ki briew Ha kawei ka jaka u kren kumne.

> Lada me dang sngew sarong ba me la don tyngka eh ruh, to ngin shu ïakhalai. Bym don u bym nud ruh u ksew! Sei lada me ianud. (p 66)

Nangta shuh shuh, ngi ïohsngew ïa ka jingkhlem akor ktien jong u haba u kren ïa u Does bad u Noren kumne:

> Khie me, khun ka ksew! Lap eit khluit, me ang? Shong bad nga. Pynbiang tang ka um ha u luta ba ngan leit paiñkhana. Ngan ai ei ka bam. (p.66)

Kitei ki kyntien ki pynpaw ïa ka jingkyreit jong u Shamarkhan uba kheiñ poh ïa ki para briew. U sngew hangamei da ka spah kamai ei jong ka Madina lyngba ki kam byrsieh jong ka.

La lah ban dro dur ïa u Shamarkhan kum u briew uba sniew, uba lalot spah, uba khwan myntoi, uba ai jadu bad uba kyreit. Hynrei shwa ban kut ka drama, u nongthoh um shym la ai lad ba kita ki jingsniew jong u kin jop ia

ka jingbha. Lyngba u Suraiji, kat kum ki bor ba la ai da u Pukir blei, la lah ban pynduh noh ïa ka bor jadu u Shamarkhan katba u dang thiah ha ïing ka Madina. La pynsleh ïa u da u dpei bad la shim noh ïa u kuboit ksiar na ka khlieh jong u bad u Shamarkhan u la tyrha shadem hai shi hai bad u la pyrta, "Ani Blei! Ngam sngew neh ieng neh shong kata ka jingtyrha shadem hai shi hai." (p.84) Um lah law shuh ïa kita ki jingkordit bad u la pyrta, "Ngam lait shuh, ngam lait shuh. Balei ngam iap noh? ngam don buit don bor shuh Ka la nang jur nang jur kane ha nga. Ki pop, ki pop aiu, Blei?" (p 85)

Ha kane ka khyllipmat, u Shamarkhan um kwah spah shuh, u ong ha ka Madina, "Phan da ai da u briew, ruh, pham lah lait shuh. Ïa nga bad pha, sa tang ba ngin jynjar. Khie shim ia pha ka spah baroh. Nga ruh ngam treh spah." (p 86) U Shamarkhan ha kaba khatduh u la sngew kumba un sa ïap, u la pynpaw pyrthei ïa la ki pap kumne:

> Ngan sa iap, ngan sa iap Ah Blei! Shim noh ïa nga kloi Wat pynshitom than Ani! Ani! Kum ki shiah ki dung Ka khlieh ka ktha ka suh. Ani, Blei! Map noh. Shim noh ïa ka mynsiem jong nga Ki pop ki kylla bih, ki la bam kylla ïa nga. Blei! Shim noh ïa nga Wat pynshitom than. Ani, Blei! (p.94)

Ha kaba kut u Shamarkhan u la ïap ha ka shuri kaba u la dung ïa ka Madina Kum u tyngshop ba sniew ha ka drama, u Shamarkhan u la ïoh la ka bainong. Um shym la sngew ei ei namar u la pynpaw hi ba ki pap jong u ki la bam kylla ïa u.

Lah ban pynkut nia namarkata ba u Shamarkhan. u long u tyngshop paw khmat ha ka drama ***Ka Shangkhawiah***

Ki Rang. Kum u atiar ka Madina, ka jingdon jong u ha ka drama ka kyntiew ïa ki jingjia ban pynpoi sha ka sohsat bad ka khiar duh (climax) ka drama, da kumta ka wanrah ïa ka jingsngewtynnat ha ki nongpule bad nongpeit kai Lada u Shamarkhan bad ki kam jong u ki ïarap ban kyntiew ïa ki jingjia ban poi sha ka sohsat, lah ban ring nia ba une u tyngshop u dei u tyngshop uba pura (round character), u pynpaw ïa ka jingsianti jong u kumno ban pynsniew ïa kiwei pat ki tyngshop ki puron ka drama Ha kajuh ka por ruh u pyrkhat ban kamai spah khlem da pynshitom ia lade

Wat lada u nongthoh u khlem batai bha ïa ka dur ka dar, ka rynïeng ka ryniot jong u Shamarkhan, ngi lah ban mutdur ba u dei uba la kham met ïaw namar ka Madina ka lah ban kam "baba" ïa u Namar ba u nongthoh u khlem thoh ia u kum u tyngshop Khasi paka, lah ban shai ba une u dei u kynja dkhar pathan aiu re bad ba u don ïa ka jait Khan. Ha kito ki por lah ban shem bun ki Khan kiba kum u Shamarkhan kiba ïeng thad lad ha Police Bazar bad ha kiwei pat ki jaka paidbah. Ka jingdon jong kine ka long teng teng ban ïakynduh kynthei bad teng teng pat ban ai ram ai shah ïa kiba duk kiba kyrduh khlem da buh ei ei hynrei ban siew tang ïa ka sut kaba ki buh dor. Lada ka long kumno kumno ruh, u Shamarkhan u dei u dkhar kyreit uba la ïoh ban pyndonkam ïa ka Madina kum ka atiar jong u ha ka kamai byrsieh. Ka jingkren beiñ jong u ïa kiwei pat ki tyngshop ha ka drama ka nang pynskhem shuh shuh ba u dei u khar heh saipan uba kheiñ kordor ia ka "um shi luta" ban leit paiñkhana ban ïa u para briew. Namar ba u nongthoh hi u jied da uta u tyngshop, ki nongpule bad nongpeit kai kim lah ban ong da kumwei pat hynrei ban pynpaw ba ym lah ban weng

noh ïa u na ka drama, namar ka sohsat ka thaiñ lyngba jong u bad ka Madina, wat la baroh ar ngut ki kut ha ka jingïap shwa ba ka drama kan kut.

Lada ngi shim pat tang na ki kam jong u kiba ïalam tang sha ka jingsniew i kumba u kham ïahap dur ban long u *flat character.* Balei? Lah ban pyni da kine ki nia, kaba nyngkong, ka long ba u shu shaniah beit tang ha ka bor jadu ban pynlong briew ïa u bad haba kam trei kam shuh um lah leh ei ei haduh ban da ïap syndon. Kaba ar pat ba u shu shaniah ha ka Madina bad dei ma ka ka ban pynbiang ia u ha ka kiad ne ka khalai ruh namar u la ri ïa ka kum la ka khun bad ba u la ai ïa kita ki sati jadu ruh kiba lah ban trei kam.

Wat la kitei ki nia ba la kdew haneng ki i kumba kin ïeng ban kyrshan ba u Shamarkhan u dei u tyngshop shi sur, pynban ngan pynpaw hi ba um dei u tyngshop shi sur, hynrei uba pura Ka nia kaba nyngkong ka long ba dei na u ba la pynkha ïa ka sohsat. Kaba ar, tang ka Madina hi kam lah ban thaiñ sohsat haduh ban poi sha ka *climax.* Kaba lai, wat la u kham pynpaw tang ïa ki kam bapoh, u nang pat ban hukum ïa ka Madina ba ka dei ban pynbieit da ka sati kamon ha kano kano ka por bad ban law noh da ka sati kadiang ha kano kano ka por kumba ka la leh ia u Suraiji. Kane ka pynpaw ba u long uba sianti haduh katta katta Wat la u pyndonkam ïa ka Madina kum ka atiar jong u, hynrei u nang pat ban bthah bad hukum ïa ka kat kum ka jingkwah jong u, wat la u dei ban pynïap briew. (p.28)

U Suraiji: Une u long uwei pat u tyngshop ba paw khmat ha ka drama. U Suraiji u dei u khun jong u nongkhaïi

mawkordor. Iah ban sngewthuh ba u long u briew uba 'riewspah. Ngi lap nyngkong eh ïa u ha ka *scene 3* "Ka Iew" (p.5). U don kawei ka khun kha ba u ri, kaba kyrteng ka Jani; kane ka khynnah ka dei ka khunswet. Na ka jingplie ïa ka drama hi, Iah ban sngewthuh ba u Suraiji u la ïa ithuh ithaw bha bad ka Madina. Khyndiat Iah ban ïohi ïa ka jinglong jong u ha kaba ïadei bad ka jingïaieit bad jingïajuh ïajan jong u bad ka Madina. U Suraiji u paw ba u long uba dih kiad, uba khalai bad u 'riewieit ïa ki kam sngewbha. U ju pynsyrwa ei ïa ka spah ka phew ha ïing ka Madina namar ka khalai, ka put ka tem bad ki kam awria ki don lut ha ïing ka Madina. Une u tyngshop u la shah phnieng shangkhawiah ha ki bor jadu jong ka Madina Ka jingshisha ba u Suraiji u long u tyngshop uba kylla ka jinglong jong u ka paw shai ba u dom ïa ka Jani haba ka ïapyrshah bha bad u ïa ki jinglong ka Madina. U Suraiji u la ïawer ïa ka Jani ban leit ïalam kai sha ïing ka Madina. La khmih lynti ba u kynja kpa u dei ban sneng ban kraw ïa la ka khun ha ka lynti kaba bha, hynrei une u tyngshop u kwah ba ka khun kan ngat pynban ha ka shrip jong ka Madina. Ka bor jadu jong ka Madina ka pynshoh tyndep ïa u da ka jingieit bad u klet noh ïa ka dor ka khun ba sotti, ba nylla bad ba shida. U la mut ban phah ïa ka sha ka tyngam ka Madina, ka thei nuti ka thei dakaid. U da pynpaw ba ka Madina ka long kaba kordor tam ha khmat jong u bad kaba u ieit eh. Ki jingïatyrko hapdeng shi kpa shi khun ka la long kaba khluit bha bad ka la poi shaduh u pud ba u la ktah kti ïa ka; ka khun ka ïeng skhem triang ha la ka nongrim bad ba kam treh ban ïakhleh bad ka 'riewdakaid kaba kum ka Madina. U Suraiji ha ka jingbitar u la kren ïa ka Jani kumne:

Khie noh pha Ngam kwah ban ïakren shuh bad pha. Ngan kynjat pynban, pnah thylliej, bam ei, poh jait, khlem raiñ, khie kloi. Ngam kwah ban peit ïa pha . . . Ïoh nga shoh iap ia pha . . . Ngan beh noh shisyndon. Myntoi aïu ban ri kum ïa kane ka tam sneng. (p.10)

U Suraiji hadien ba u la pyrkhat bha, imat u la mut ban kylla na ki jingsneng jingkraw ka Jani Ynda u la poi ha ïing ka Madina, u la pynpaw ba u la ngiah ia ka jingim sngewbha ba u la shu pynsyrwa ei ia ka spah ka phew baroh shikatta. U la pynpaw ha ka Madina ba um don spah shuh kum mynshwa. Pynban kita ki jingsngew jong u Suraiji ki la ktik ia ka jingmut jingpyrkhat ka Madina bad ka la sngewthuh ba u la sdang ban kyntait ïa ka. Haba ka Madina ka la pan lei lei ia uta u jingdeng mawkordor ba ka deng ka Jani mynba ki la iakynduh ha ïew, u la kyntait shisyndon ban ai ha ka. Hynrei ka Madina ka la sdang ban thaw buit kumno ban ioh pat ia u Suraiji ha kti jong ka Ka la pyni buit da kumne da kumtai ba lada um don spah shuh, u lah ban shu bynda noh da ka ïing khnang ba u lah ban ïa khalai bad ka. U Suraiji u la kyntait ïa kita baroh bad u la pynpaw ba um kwah ïalang lok shuh bad ka namar ki kyntien sneng ka Jani ki sawa ha ki tyndong shkor jong u

Ka jingkhraw u nongthoh ka long ban pynphai pat ïa u Suraiji na ki kam babha ba u la thmu ban kylla kaba mut sha ka shangkhawiah jong ka Madina. Kane ka la pyrshang dohïap sa shisien pat ban jop ia u. Tang da ka kiad ba la wieh jadu na i sati tama, ka Madina ka la lah ban khring pat ïa u Suraiji uba la ngat dong-ly-dong ha ki kti jong ka. Shi khyllipmat u Suraiji u la kylla jutang

pat, u la pan map bad u la kular ba un pynhun ïa ki jingkwah jong ka baroh. Kumta u la mareh thiaw sha la iing ban wanrah lut ïa ka spah ka phew, ka ksiar ka ksah katba don na ka bynta jong ka. U la mut ban tan jubor ruh ïa ka Jani ba ka dei ban leit bad u; bad ba lada ka ieit ïa u ka dei ban ieit bad burom ïa ka Madina ruh kumjuh. Haba ka Jani ka la pyneh bad kyntait ban leit bad u, u la phah loit ïa u kpieng mawkordor na u ryndang jong ka bad u hukum ïa ka ban mih noh shisyndon na iing khlem rah tang iwei i jain jot ruh. La jop ka Madina thiaw ban pynbieit ia u Suraiji bad une la ka synduk ha kti u poi tiap sa shisien ha iing ka Madina. Nyngkong eh u la theh lut ia ki mar kordor katba don ha kata ka synduk ban pyni ha ka Madina bad ïa u kpieng mawkordor pat ban pyndeng da la ki kti ha ryndang jong ka. U da iathuh khyllew, "Nga la beh ia ka Jani na iing bad uto u kynjri nga la shim noh bad nga ai ia phi." (p.27)

Hadien kane u Suraiji u la shah ai pat da ka jadu pynisih bad la loit noh ia ka jadu jingieit sa da shi klat ka kiad ba la wieh da ka kti kadiang. Hangta kyndit bynriew u Suraiji, u la ïohi ïa ka Madina kum ka ksuid iap ba ishyrkhei ban peit bad u kynmaw pat ïa ka Jani ka khun lui lui ba shida jong u kaba u la beh noh na ïing. U la mih na iing ka Madina da ka jingbitar bad u da kular ba un sa wan pyniap ïa ka. lada um lap shuh ïa ka Jani. Kumta u la mih ban leit phai sha ïing ka Madina ban leh ïa kaba u kwah: hynrei u la ïakynduh noh ïa uwei u Pukir blei tang ha shiteng lynti. Uta u Pukir u la sneng la kraw bad iathuh ïa ki jingshisha ka jingim. U la ïathuh ruh ba ka Jani ka shongsuk shongsaiñ ha iing u Jamindar Sapono. U Suraiji u la sngewhun ban ïohsngew ia kata, u la kloi ban klet noh ïa ka spah kaba u la ai ha ka Madina; u

la kloi ruh ban leit bud ia uta u Pukir ban im noh ka jingim kaba hok bad kaba bha. Ka jingkylla kaba mut jong u Suraiji ka long ban wad tang ïa ka lynti ka hok bad ka jingshisha.

Ha ka *scene 9* "Khlaw I" la iohi pat ba u Suraiji u la iakynduh ia ka Jani kaba u kwah ban iohi baroh shikatta. Haba u iohsngew ia ki sur pangnud ba mih na ka Jani kaba la rwai shempap, katno ka ktah ia ka mynsiem jong u da ka jingsngew synei. Hynrei da ka jingïarap u Pukir blei uba la pyni lut ia ka dur ka Jani lyngba u luta, u la iathuh ba ka Madina ka la pynjot ia ka jinglong tnga long khun u Jan bad ka Jani. U Suraiji u la lah ban law ïa ka jadu na ka Madina bad u Shamarkhan lyngba ka bor bad ka jingbthah u Pukir blei. U la pynsleh ia ki da u dpei bad u la shim noh ia u kuboit ksiar bad ki sati jadu na u Shamarkhan bad ka Madina. Nangta u la ioh ruh ban pyndih ia u Jan da ka um na uta u luta ba ai u Pukir haduh ba u Jan u la kylla matlah.

Shwa ban kut ka drama, la pyni ba u Suraiji u la leit khrong sha iing u Sapono bad lap ia u Jan bad iathuh ha u ba ka Jani ka la iap bad la tep noh ia ka bad i khun da ki nongkhrong. U la pynithuh tang ha u Jamindar ba u dei u Suraiji, u kthaw jong u Jan. U la sngewsynei ia u Jan, namar u tip ba une ruh u la ngat jadu kum ma u hi. U Suraiji u iathuh ha u Jamindar kumne:

> Nga ruh nga la ngat kum u khun jong phi ha kane ka jadu ka Madina ba ai u Shamarkhan bad nga sa ngiah ïa kane ka pyrthei. Nga sa leit bud ia une u Pukir Blei ban shu im bad u Blei. (p.89)

Kitei ki kyntien ki kyrshan nia ba u Suraiji um dei uba sniew, hynrei la pynlong ïa u ban kylla ha ka jinglong namar ba u la ngat ha ka jingthala ka kiad, ka khalai bad khatduh eh ha ka jadu ka Madina Kum u tyngshop lah ban iohi ïa ki jinglong tlot ha ka long briew man briew u Suraiji bad ki bor pyrkhat jong u. Um lah ban pynshong nia da lade ïa kaba bha bad kaba sniew. Kaei kaba ka Jani ka pyni ha u, um ïohi ba don jingbha ei ei hangta Ka jabieng jong u ka long kum ka jong u khynnah rit. Ka Jani ka kren ha u kumne:

> Pasan phim la don sanphew snem? Kwah ban ïakren bad phi kham slem bad shibun kiei kiei. Hynrei phi long kum uba dang san snem. Phim don dohnud, phim don jabieng. Nga isynei. (p.10)

Haba bishar ïa une u Suraiji u paw ba u long u tyngshop shisur uba im ha ka pyrthei drama bad uba shah khyrwait shipor ha ki jadu jong ka Madina. Hynrei u la kylla bha hadien ba u la lait na ki jadu jong ka. U long u atiar jong u Pukir blei ban wanrah ïa ka hok pyrshah ïa ka pap Wat la u nongthoh u mut ban pynlong Khasi ïa une u tyngshop, pynban lah ban sngewthuh ba ka kyrteng bad ki kam hi ki sma dkhar Ka nia ban kyrshan ka long ba u Suraiji u ri ïa ka khun u para, kaba ha ka dustur ki dkhar (patrilineal system), ki kpa ki kham don ka jingkit khlieh ïa ki khun ki kti bad ka jait ka kynja. Lada ka Jani ka dei ka Khasi, ki kur jong ka ki la dei ban ri ïa ka ym u Pasan jong ka. Ka jingleit bud jong u Suraiji ïa u Pukir ruh ka kyrshan nia ba ki Hindu ki don ki kynja Pukir ïa uba ki shaniah ba u lah ban leh bha ïa kiba shem lanot lada ki kloi ban kylla bha kum u Suraiji. Halor katei ka nongrim lah ban kdew ba u Suraiji, wat la u paw kum

u tyngshop shisur hynrei u don pat la ka kam ba kongsan ban leh ha ka drama; ym lah ban weng noh ïa u na ka drama namar deı lyngba jong u la lah ban wanrah ïa ka tarajur jong u nongthoh Dei ma u ruh uba long u atiar jong u Pukir uba la lah ban pynduh thiaw ïa ki bor jadu jong u Shamarkhan bad ka Madina. Dei ruh na u la sngewthuh ba u Jan u la ngat ha ka jadu hadien ba u Jan u la matlah. Khatduh eh lah ban kdew ba lyngba u Suraiji la lah ban sngewthuh ïa ka jingbyrsieh jong ka Madina ha ka kam shongkha shongman Ha ka jingshisha ka dustur Khasi ka kheiñ sang ba ka kiaw kan ïapoi bad u pyrsa kurim hadien ba la phet u kthaw Kumta lah ban pynkut nia ba u Suraiji wat la u long u tyngshop shısur hynreı u long pat u tyngshop ba ka drama ka donkam ıa u.

U Jan: U Jan u deı uweı pat u tyngshop ba kongsan ha kane ka drama U paw ha ka drama naduh basdang haduh bakut, u Jan u deı u khun marwei jong u Jamindar Sapono Kat kum ka jingbataı jong u nongthoh, u Jan u dei u khynnah u bym da koıt da khıah bha. Kumta u la dei ban leıt bam lyer sha lum sha wah da ka kjat bad ym da ka kali kumba la bthah da u doktor U nongthoh uba tbıt bunsien u ju wanrah ba kawei ka jingjia kan pynkha shuh shuh sa ïa kaweı khnang ba kı shalyntem ka khana kın tyllun. Kumta ruh lah ban ong ba ka jingleıt kai lum leit kai wah u Jan ka phawer jingmut lypa ïa ki nongpeit kai bad ki nongpule ba u Jan un sa iakynduh ïa ka Jani kaba dang leit tong um na shyngiar. Ha ka jingïakynduh jong ki, la sngewthuh ba u nongthoh u la buh ïa ki kyntien biria da kaba pynïakren ïa u Jan bad ka Jani kumne:

> **Jani:** Are! (Shim) Mano ba wan pret jaiñ kumne: ne klet i briew mo kumne! Ngan leh kumno? Ngan buh ne ngan rah (p.10)

Na katei ka jingkren ka Jani u nongthoh u la ïathuh ba u Jan u la mih kynsan kynsan bad pynphai ktien da kaba ong, "Haoid keiñ. Wa, ynda rah ruh yn lei? Rah, rah keiñ." (p.20) Kane ka jingkren u Jan sngew kumba u Jan u kren lyngkut hynrei kitei ki kyntien ki pynsammut ynda haba u Jan u kren shuh shuh kumne, "Phim shym mut rah seh, nga tip; tangba phi shu mut ban tuh ei." (p.20)

Katno kan long ka jingleh raiñ ïa ka kynthei briew ban shu shah kynnoh tuh ei khamakha ha u samla briew uba kam pat ju ïohi tang shisien ruh Haba ka Jani ka la kyn-yiw ba ka ong ba kam shym mut tuh, hynrei ka kum ïuh da ka kjat. U Jan u la nang pynleh raiñ shuh shuh da kaba ong kumne:

> O, pleng! Da ito i kjat jong phi ruh phi la ïuh seh mo? Shish, da ka kjat phi la ïuh, ngam treh phong shuh. Phi dei ban siew shisyndon Siew! (p.20)

Na kitei ki kyntien ngi lah ban sngewthuh ba u Jan u la thlia ïa ka Jani namar ba u itynnat ïa ka ba ka leh raiñ bad ka leh tieng. Hynrei kaba shai hi te ka paw ba u Jan u la shoh jingieit tang mar shisien ïohi ïa ka Haba ka Jani ka la kyn-yiw bad ong, "Ine i bah iba la sniew sohsat! I shu phah siew, ngan siew na ei? Shu kynnoh tuh. Map noh seh, jait ba shu kum bakla. Phim lah ban map." (p.20) Ka Jani ka la kloi ban pan map ruh hynrei u Jan u la pynbud pynban da kine ki kyntien:

> Map, map, sniew sniew. Mano ban map shuh? Mano ba sniew? Kynthei briew shaduh shane wei briew! Kloi ïathuh phi shong hangno? Ïohi ïa ka ïing nangne? (p.20)

Haba bishar ïa ka jinglong u Jan na kitei ki kyntien, ka pynshai ïa ki nongpeit kai bad ki nongpule ba u Jan u nang ban biria dei por ïa ka kynthei. Hynrei u kham kheiñ kor pat ïa ka burom ka ijot jong ka ban pynpaw ha ka Jani ba ka kynthei briew kam ju kham poi sha ki jaka kynjah wei briew Hadien ka jingkylli ïa ka jaka shong jong ka, u Jan u la pynpaw ba u don jingthmu ban ïakynduh pat bad ka ha ka sngi kaba bud.

Khnang ban wanrah ïa ka jingkyndeh shadem ha ki ar ngut ki samla kiba ïakut ban ïakynduh nyngkong (first date), u nongthoh u khlem ai lad ïa ki ba kin ïakynduh. Ka daw ka long ba ka Jani ka la shah beh noh na ïing ha u Pasan jong ka u Suraiji Ha kata ka sngi kaba ki la ïakut u Jan u ïai ap sah ïa ka Jani ha shyngiar tongum bad u khlem poi ïing shuh. U la wad ruh ïa ka kylleng hynrei u khlem poi pyrkhat ba ka la poi pynban ha ïing jong u da ka jingïalam u Thakur uba wad nongtrei ïing. Ka jingkyndeh shadem u Jan ka bym don pyrthei shuh; u dap da ka jingsah rud haba u khlem ïakynduh ïa ka Jani kumba la ïakut. U la pyrkhat ba u la shah thok bad ba ka jingieit ka lah ban pynkyndeh shadem ïa u. U kren wei briew kumne, "Kane, te, ka ban iap! U Khoka ruh ngam lap, ito i kong Jani thok ruh ngam lap. Ngan leh noh kumno." (p.33) Na kine ki kyntien la sngewthuh ba u Jan um suk shuh ka mynsiem ba u khlem ïakynduh ïa ka Jani bad u ïai wad lad ba u dei ban tip shano ka don. Hangta u la poi ïakren bad u *Comick* A.R.P. uba dei thoh kyrteng na ka bynta ka rashon. U la kylli bad phah peit ïa ka kyrteng jong ka Jani hangno ka don. Ynda uta u A.R.P. u la wad bad lap ïa ka kyrteng jong ka Jani ha ka nombar 108 ha ïing u Jamindar, bad ki kyrteng ki long kumne - u Sapono, u Jan, u Thakur bad ka Jani ki don

lang hangta. U Jan u dang mut ba uta u briew u la bieit khamtam haba la ïathuh ba la phah wad pulit ïa u Jan ba u la jah na ïing.

Ka jingshoh jingieit jong u Jan ka la pynsngewsih ïa u haba u la hap ban wanphai pat sha ïing da ka jingduh jingkyrmen. U la kren wei briew ryngkat bad ka jinglynga jingpisa jingmut haba u bynñiaw kumne:

> Shish, ka shu long kam kai! Imat ngam lap shuh mo ïa i Jani, haduh katne ngan long. In shu thok na madan ha madan Em, lashai ngan leit wad biang. Tang shu khie baroh shisngi ngan leit wad biang haban da shem. Ngan shem ruh ngam suk. (p 42)

Ka shai bha ba kitei ki kyntien u Jan ki ïathuh ïa ka jingskhem jingmut u Jan uba pynpaw ba u ieit hok ïa ka Jani. U khlem poi pyrkhat ba ka Jani kaba u ieit eh ka don pynban ha ïing jong u. Na ki jinglong bad ki kam kiba bha jong ka Jani u kpa jong u Jan u la pynkhreh ban pynïapoi kha noh ïa kine ki samla. Hynrei shwa ïa kane, u Jan u la kwah ban tip ïa ka daw balei ba ka Jani ka khlem wan ïakynduh ïa u kumba la ïakut bad kumno ka poi pynban ha ïing jong u. U Jan u la ïalam kai step ïa ka bad u la thlia ïa ka Jani ba kan pynrah ïa ka *over-coat* jong u haduh ba kan da thait hi ïar. U Jan u da skhem triang ha la ki kyntien kumne, "Phi da kynmaw artat naduh mynta, ba kano kano kaba nga thmu ma nga ka long kaba itynnad bad bha kumne . . ." (p.47)

Kum ki kritik jong ka drama lah ban buh dor ïa u Jan ba u long u tyngshop uba pura (round character). Ki jinglong jong u ki pynpaw ba u ieit haba u ïoh ïa ka jingieit

ha la kut shadem, u dom haba um hun mynsiem bad um ïakynduh ïa kaba u ieit, u hun pat haba u ïadon lang bad ka. Kitei ki jinglong ki pynpaw ba u Jan u long u tyngshop uba im uba khih bad uba don ïa ki jingsngew briew. Shuh shuh, ki jingkylla ha ka jingim jong u ki long kum ha ka jingim briew kaba shisha kata, ynda haba u Jan u la ïoh ïa ka jadu pynieit na ka Madina Ka jingïaid stet kane ka drama ka shong eh ha ki kam ba u nongthoh u la pynkhamti ha u Jan Na ka jinglong ba lui lui, tip briew, ieit lok bad ieit khun sha ka ngop ha ka khalai, ka dih kiad, ka ïaid kynthei bad ka leh beiñ tnga. U Jan u la kylla long u 'riewkai, u 'riewlyngkar, u 'riewawria, sniew ktien bad u la klet ruh ïa ka ïing ka sem bad ïa ki jingsneng u kpa Kaba shisha, lada ngi bishar ïa kane ka drama ba kam don ïa ka *hamartia* Hynrei lada ngi shim ba u Jan u la bakla ha kane ka drama, lah ban ong ba la maham lypa da ka Jani shaphang ka jinglong pohdor ka Madina mynba ka la phah wad ïa u Pasan jong ka u Suraiji ha ïing ka Madina. Ka Jani ka la maham lypa ïa u Jan da kaba ong, "Kane ka briew ka bym long ka jingim phi da sumar khie." (p.55) U Jan u la pynbor ïa ka Jani ban ïaleit lang bad u shata hynrei ka Jani ka la ai daw ba ka long ka ïing ka bym long ban rung ki kynthei, sa ba ka hap ap ïa ita i khun iba dang khunlung. Ka jingbym treh leit lang jong ka Jani, ka pynkha sa ïa kiwei pat ki jingjia kiba pynap shrip bad pynkylla ïa ka jingim u Jan. La sngewthuh ba u Jan u la bang ha ki nia pynbieit jong ka Madina bad ka la ïoh lad ban khyrwait ïa u da ki bor jadu ka sati tama kaba ka deng ha ka kti kamon da kaba pyndei tiak ha ka sha. Ki jingkylla ha ka jingim u Jan bad ki jinglong jong u haba u ïaksaid bad ka jingieit ba matlah jong u, ki nang ïai kyrshan shuh shuh ïa u ban long u tyngshop pdeng ka drama.

Hadien ba u la ïoh jadu, u la ieit sa tang ïa ka Madina, u tim u tla ïa ka Jani, u poi ïing miet jan man la ka sngi bad u pynsaja ïa ka har rukom. U Jan u la poi ha u pud ba u la knieh lut ïa ki jingdeng ki jingkup bad ki jingdon jingem na ka Jani ba la ai da u kthaw ha ka. U la rah lut ïa ka spah ka phew na ïing u Kpa ban leit ai ha ka Madina. U Jan u da kren sarong ha u Does bad u Noren kumne:

> Ka Madina ka dei ka puri blei ha ki khmat jong nga, katba ka ang ha pyrthei ngan ai ïa ka. Ïa kato ka Jani, nga ieit, me ong, mynnyngkong; hynrei naduh ba nga ïohi ïa ka Madina nga isih ïa ka Jani kum ka eit. Ngan beh noh te me, ïa ka. (p.69)

Wat la ka Jani ka la phet na ïing ryngkat bad u khun, u Jan u la sngew lait luid shipor pynban ka khana ha ka drama kam pat kut. U nongthoh u nang kwah shuh shuh ban dro dur ïa ka jinglong ba shisha jong u Jan Ha ka por ba u Jan ryngkat u Shamarkhan bad ka Madina ki dang ïoh thiah lyngngai ha ka buaid kiad lyngngeh, u Suraiji u la ïoh ban pynsleh da u dpei bad shim noh ïa u kuboit ksiar na ka khlieh u Shamarkhan bad ki sati jadu na ka Madina. Nangta u la ïoh ruh ban pyndih um ia u Jan kumba la bthah da u Pukir blei. Haba ki bor jadu kim trei kam shuh, u Jan u la lyngngoh shibun ban shem ïa lade hangta ha ïing ka Madina ryngkat ka jingbuaid. U la sngewthuh ba u la jot bad ba u la leh ïa ka bym dei eh, khamtam lei lei ba u la klet ïa la ka ïing ka sem. U la sdang ban kynmaw ïing, kynmaw tnga, kynmaw khun bad u sngew ba um lah shuh ban tep eit miaw ïa ki kam ba u la leh. U la kylla matlah kat kum ka bainong ba

u la ïoh na ki kam jong u hi. Dei hangne ba ngi ïohi ïa ka *catastrophe* lane ka jingshem lanot ba u Jan kum u tyngshop pdeng u mad. U la kwah ban kylla kaba mut, u la kyrpad ruh ïa ki lok jong u, u Noren bad u Does ba kin ïalam ïa u sha u Kpa. U ong kumne:

> Nga kwah ban poi sha iing i papa ba ngan ïoh ktah ïa ki sla jat i papa bad i Jani ban pan map, ba ngan lait noh na kane ka jingtim. (p.85)

Kitei ki kyntien u Jan ki pynpaw ba une u tyngshop u la sngewthuh ba u la ïoh ïa ka jingtim na u Blei. U la long thik kum uta u khun sarong awria uba kwah ban ïoh jingmap pat na la u Kpa. Hynrei u Kpa jong u Jan u khlem map ïa u Jan ha kata ka khyllipmat. U Kpa ha ka jingdom u la beh pynban ïa u na iing namar ba u la sngew synei eh ïa la ka pyrsa kurim ba lui lui jong u. U la ïoh jingtip na u nongkhrong ba ïa ka Jani bad i khun la dep thang da ki nongkhrong. U Jan u la phai kylla na la ïing da ka jingduh jingkyrmen; u da thmu ban ïaid wir noh namar um kwah im shuh ha pyrthei. Khatduh u Jan u la leit poi ha kajuh ka khlaw ba shong u Pukir blei ha kaba ka Jani ruh ka don lang hangta.

Ha kane ka bynta, u nongthoh sa shisien u la kwah ban pynkylla pat ïa ka jingim u Jan da kaba pynïakynduh ïa u Jan bad ka Jani kaba la ithuh ïa la u tnga U te um ïohi shuh ïa ka hynrei u ïohsngew ïa ka sur jong ka. Um ngeit shuh ba ka dei ka Jani, u dang mut ba dei kawei pat ka jadu ka ban pynjot ïa u ha ka sur jong ka Jani; u tharai ba ka Jani bad u khun ki la ïap Ynda la pynshisha ba ka Jani ka dang im, la pyndih ïa u Jan da ka um na u luta ba ai u Pukir blei. Hangta u Jan un sa ïohi biang ki khmat bad ithuh ïa ka Jani, ka tnga baieit thep mynsiem

jong u. U la pan map na ka bad dem khrup ban bat na ki kjat jong ka.

Ka jingïohi pat u Jan na ka jingmatlah shipor, ka rah joit ïa ka drama sha ka suk ka saiñ namar u nongthoh u pynïakynduh biang ïa u Jan bad ka Jani, u khun, u Sapono bad u Suraiji Halor kane ka jingjia la rah ïa ka drama na ka *tragedy* sha ka *tragi-comedy*. Te kum u tyngshop pdeng, u Jan u don ïa ka sap ka phong kum u tyngshop ba pura bad la ai kam ai jam ïa u ba un bat ïa baroh ar kitei ki jait jinglong. La pyni ïa u kum u tyngshop shempap shiteng bad kum u tyngshop biria pat shiteng ka drama. Une u tyngshop u paw ruh ba u dei u dkhar kumba long lem kiwei ki tyngshop ha kane ka drama. Ki kyntien ba u pynpaw ha ki paralok jong u hadien ba u la kylla matlah ban ïalam ïa u sha ïing u Kpa ki sakhi kumta Ka rukom pynïapoi kha u Sapono ïa u Jan bad ka Jani ka pynshisha shuh shuh ynda haba ka Jani ka shong ka sah ryngkat bad u kum ka dustur ki dkhar Te wat la kane ka drama ka sma dkhar hek hek, u nongthoh u thmu tang kawei ban pynpaw ïa ki jingjia lyngba ki tyngshop ki puron ba kin phalang ha ka imlang ka sahlang Kumta u Jan u paw naduh basdang haduh bakut ka drama kum u tyngshop pdeng. Ki kam jong u ki sakhi kumta, namar lada u long u tyngshop pdeng ka shempap, u dei ban long u briew uba bha ym uba janai. U Jan u long shisha kumta ba nalor ki jingbha jong u haba sdang, um shym la lah ban teh lakam haba ka nusib jot ka wan. Kumta u la ngat ha ka jadu kaba long ka shangkhawiah ba la phnieng khnang ban pynkylla sniew ïa u. U long uba don ba em namar u dei u khun marwei jong u Jamindar Sapono, uba don la ka khyndew ka shyiap. Ka jingshah jop jong u ka long sa kawei pat ka mat nalor kitei kiba

la tai ban kyrshan ïa u kum u tyngshop pdeng. U la shah jingjar ruh hadien ba ki bor u Pukir blei ki la trei kam. Kaba kham kongsan shuh shuh ka long ba u la lap dien ïa ka jingshisha ba u la leh beiñ ïa ka Jani bad u khun bad ba u la pynsyrwa ei khlem kheiñ snep ia ka spah ba la lum u Kpa. Kine baroh ki ïahap dur bad ka shempap; hynrei ka jinglap dien ïa ka jingshisha kaba dang lah pat ban pynkylla kaba mut ïa u tyngshop pdeng, ka lam ïa ka drama sha ka suk ka saiñ ha kaba kut. Dei hangne ba u Jan u dei u tyngshop ka *tragi-comedy*.

U Pukir blei: Une u tyngshop u paw hateng hateng ka drama, ym iohi ïa u naduh ba sdang. La sngewthuh shai ba ka jingdon jong u Pukir ka long ban law ban loit ia ka sohsat ka drama, ban wanrah ia ka *poetic justice* jong u nongthoh bad ban pynkut ia ka drama ha ka shembha. Dei u Pukir blei uba la iakynduh nyngkong eh ïa u Suraiji hadien ba u la lait na ka jadu pynieit ka Madina. Dei ruh ma u uba la sneng la kraw bad khang ïa u Suraiji ban leit phai pat sha iing ka Madina, mynba u Suraiji u la dom tyngeh haba um iashem shuh bad ka Jani. U Suraiji u la don ka jingthmu ban leit pyniap syndon ïa ka Madina. Hynrei u Pukir blei u la sneng bad ïalam noh ia u Suraiji ban shong ban sah bad u da kaba u pynithuh ïa lade ba u dei uta u Pukir blei. Une u tyngshop u paw ba u long uba ieit hok bad shakri hok ïa u Blei, uba ïada ïa kiba hok kiba shida, uba iohi ïa u sada u thohbria bad ïa ka pyrthei hi baroh kawei. Une u dei u juh uta u Pukir uba la sumar sukher ïa ka Jani haba ka la ïaid wir ha khlaw, mynba ka la shah beh ha u Jan na ïing. Kaba kham kongsan eh na ki kam jong u, ka long ba une u Pukir u la ai bor ha u Suraiji ban pynduh noh ïa ki bor jadu jong u Shamarkhan bad ka Madina. U Pukir u la

ai jingsneng ruh ïa u Jan namar ki kam sniew ba u la leh da kaba pynmatlah ïa u. Hynrei ka jingmatlah jong u Jan ka long kum u dieng sympat ïa u ba un kylla kaba mut shi syndon bad ieh noh ïa ki kam sniew baroh. Hadien ba u Pukir u la sngewthuh ïa ka jingbabe shisha u Jan, u la ai pat ïa ka jingïohi ha u lyngba ka um na u luta bad u la pynïakynduh pat ïa u bad ka Jani ryngkat bad u khun.

Ban bishar hi na ki kam ba u Pukir u la pynpaw ha ka drama, ka long kaba shisha ba u ïeng na ka bynta ka bor kaba bha, ban pynkylla bha ïa ki tyngshop. Ka jingdon jong u ka pyntyllun stet ïa ka drama sha ka lawsohsat bad kaba kut. U leh ïa kine da kaba u pyndonkam da ki bor bamaïa. Wat la ngi la thikna ba une u Pukir um dei u Khasi, hynrei u tyngshop dkhar namar ym ju don pukir koit ha ngi ki Khasi, hynrei lah ban shai ba u nongthoh hi u wanrah ïa une u tyngshop ban kyntiew ïa ka drama ba ka hok ka ïeng rasong ïa ka pap. Kumta une u tyngshop u ïeng kum u tyngshop uba pura bad yn ym lah da lei lei ruh namar kata, ban weng ïa u na kane ka drama.

U Thakur: Une pat u dei sa uwei u tyngshop ha kane ka drama; na ki kam bad jinglong jong u u paw kum u tyngshop biria. U dei u shakri jong u Jamindar Sapono, hynrei ym shym la dro dur dro dar ïa u. Malu mala lah ban tip ba u dei u tyngshop dkhar uba kyrteng u Thakur Lama Gurung Phurung Singh na ka jait Jurwait (p 82) Une u tyngshop u ïarap ban bteng ïa ka khana ha ki katto katne ki mat; kata ha ka jingïadei jong u bad u Jan bad ha ka jingïadei jong u bad u Jamindar Sapono. Ha kaba ïadei bad ka jingwad nongtrei u Jamindar, dei u Thakur uba la wan ïalam ïa ka Jani ban pynbiang ïa ki jingdawa ki jingjia.

Hajan baroh ki kam ba u paw lah ban ïohi tang ki kyntien bad ki snap biria suda. U juh pyndonkam ki kyntien biria ha ka ktien Hindi bad teng teng ha ka ktien English kaba dkoh. Lah ban sot katto katne na ka kot ïa ki kyntien biria ba u Thakur u kren Ha kaba ïadei bad ka jingïakren jong u bad u Jamindar u Thakur u jubab ïa u trai kynrad kumne:

> Bilkul thik, ex-dom kharap, know nothing. Kushnai janta. Ym tip ei ei ruh em - Ehe map i shano kumno? Ïano phi phone? Ïa nga seh mo? A ram bahut jalum ka bad. (p.50)

Lah ban shem bun ki sakhi na ka kot hi ban pynshisha ba u Thakur u dei u tyngshop biria. Ha ka jingïadei jong u bad ka Jani u Thakur u ju thlia ïa ka ruh da ki kyntien biria. Hadien ba u Thakur u la leit ïalam ïa ka Jani ban trei ha ïing u Jamindar, u la thlia bad kylli jingkylli ïa ka kumne, "Phi ong kumta! Leh phi thok? Phi shah beh na ïing tip na ka bynta uto ne? (p.38) Kane ka jingkren ka la dung ïa ka dohnud ka Jani namar ka long kaba shisha ba ka la shah beh na ïing, hynrei ym na ka daw uta u samla.

Ha ka jingïadei jong u bad u Jamindar Sapono u Thakur u paw ba u long uba kohnguh sneng thik kumba bthah u kynrad haba u leh ïa kano kano. Hynrei ha kawei na ki jingjia ba ïadei bad ka jingleit kai step jong u Jan bad ka Jani, u Thakur u la *plan* lypa ban jubab lamler ïa la u kynrad kumne, "Ngam tip, ngam tip, ngam tip ei ei ruh em ma nga. Peit ho, wat leit kynnoh. Ngam tip - I knew nothing." (p.50) Na kane ka jingsot une u tyngshop u paw ba u long uba peit ngor. Ha ka jingshisha dei ma u uba la bthah ïa ka Jani ba ka dei ban leit kai step bad

u Jan kum ka rukom. U Thakur u la ïathuh ha u Jamindar mynba u la ïohi ïa u Jan uba la ïaleit suwari sha baiskop bad ka Madina. U la phikir ban mana lypa ïa u Jan ba un kiar na ka briew kaba sniew kum ka Madina. Ym tang kum u tyngshop biria ba u Thakur u paw ha kane ka drama, hynrei u paw ruh ba u long u tyngshop uba kwah ïa ka jingbha na ka bynta ka ïing ka sem u Jan bad ka Jani. Don ki khen ba u Thakur, tang ban pynthamula ïa ki nongpeit kai u la pynpaw ruh ba u ju jler teng teng. Ha ka jingkren marwei jong u u ong kumne "Ka mat ïadep shato, thok la ka thok kumto plak plak. Ynda jia ba bitar u Jamindar ngan ong ngam tip ei ei ma nga." (p 46) Kane ka jingsot ka ïathuh ïa ngi ba u nongthoh hi u long uba biria bad u la ïoh ka lad ban pynrung ïa ki *scene* biria ha ka drama lyngba ki jingkren jong u Thakur ha kiba bun ki jaka jong kane ka drama Kumba la kdew sha khmat ba kane ka drama ka ïakhleh lang ïa ki snap ka shempap bad ka biria, ka long kaba shisha ba ïa ki snap ka biria la bynrap shuh shuh da u Thakur. Kumta ka jingdon jong u ha kane ka drama, wat la u dei tang u tyngshop shisur pynban u la kyntiew bad pynbiang ïa ka shi bynta ka jingdawa kane ka drama ha ka biria.

Ka Madina: Ka Madina ka long ka puron kaba paw khmat bha ha kane ka drama. Ka paw naduh basdang ka drama haduh ka lawsohsat, kata hashwa ba ka drama kan poi sha ba kut. Baroh ki jingjia ha kane ka drama la pyntyllun lyngba ki kam jong ka. Dei ma ka kaba wanrah ïa ka sohsat bad ki jyrwit jong ka plot baroh ki shong eh ha ka. Ka jingkiew ka *action* sha ka *climax* ruh ka dei na ki kam jong ka. Kumta khlem kane ka puron, ki jingjia kin ym lah ban jia kumba la thmu da u nongthoh. Baroh ki jingjia ki don ka jingïasnoh lang kawei bad kawei pat

namar ka jingdon jong ka. Lada dro dur beit ïa ki kam bad ka jinglong ka Madina, lah da kaba shai ban ong ba ka Madina ka dei ka thei dakaid kaba die ïa la ka longrynïeng tang namar ka jingkwah brai ka doh bad ka jingkhwan spah. U nongthoh u khlem kynthoh ei ei ïa ka jinglong ka Madina shwa ba kan paw ha ka *action*. Kata la ka long ka briew kaba bha ne kaba sniew naduh basdang ka jingim jong ka, ym shym la kynthoh ruh halor ki kmie ki kpa bad ka longiing longsem jong ka. Ïoh lehse don kano kano ka daw ba ka Madina ka kylla long ka briew kaba dakaid kumba ka paw ha ka drama hi kum ka nongpynjot ne pynpait pynpra ïa ki longiing longsem basuk ki briew.

Ha kaba sdang eh la lap ia ka Madina ba ka paw ha ka *scene* ha iew; nangne la sngewthuh ba ka la ithuh ithaw bha bad u Suraiji. Ka shong ka sah bad u Shamarkhan uba ka kam kpa (Baba) ia u Ki jinglong kiba shisha jong ka Madina ki kham paw eh ynda haba ka mynsiem tip briew tip blei kam don shuh ha ka; ka da mut ban phnieng wat ïa ka Jani ruh ha ki shangkhawiah jong ka. Haba u Suraiji u la ïalam ïew ïa ka Jani ka Madina ka la ikwah ban ïoh pynïaid ïew lang ïa ka ruh Kumta ka la ïawer ïa u Suraiji ba un wan ïalam kai ïa ka Jani sha iing jong ka. Kawei pat ka daw ba ka la iawer ïa ka Jani, ka shai ba ki khmat jong ka ki shat beit sha u kpieng mawkordor uba ka Jani ka deng bad ka da thrang eh ban ïoh ïa u.

La sngewthuh ba u nongthoh um shym la ai ïa ka jingbha briew, ka dur ka dar jong ka Madina na ka hi, hynrei la pynbha briew ïa ka lyngba ki bor jadu kiba ka la ïoh na u Shamarkhan. Nyngkong u Shamarkhan u ai ha ka da ka *mohini*, hynrei ynda ka Madina ka la ïathuh

ha u ba kata ka *mohini* ba u la ai kam trei kam shuh, namar ba ym ju don shuh ba rung ba mih ha ïing jong ka kumba mynshwa. U Shamarkhan u la kular ha ka ba un sa ai noh da ki sati tama kiba kham khlaiñ bor Kumba la kdew ha ki bynta kiba shakhmat ba kita ki sati ki don bor ban pynieit ïa uno uno u samla tang shu la pyndei tiak da ita iba ka deng ha ka liang kamon ha kano kano ka jingdih. Lah pat ban pynisih khait ne ban loit ban law noh ia kata ka jingieit tang shu pyndei tiak ïa ka jingdih da ka sati kaba ka deng sha kadiang. Ka shai ha ka drama ba ka Madina ka la pynbeit ia u Suraiji uba la mut ban kylla kaba mut noh hadien ba ki la iakynduh ha ïew, na ka daw ba ka Jani ka la sneng ia u Hynrei ka bor jong ka sati tama kamon ka jop thiaw ban pynngop ïa u Suraiji ha ki kti ka Madina. U la theh lut ka spah ka phew ba u don baroh ha ka Madina namar u la ieit matlah ïa ka. Tang kawei, ka Madina kam shym la lah ban jop ha ka ban khring ïa ka Jani sha ïing jong ka. Na ka bynta jong ka, u Suraiji u la knieh noh ïa uta u kpieng mawkordor uba ka Jani ka deng namar ka Madina ka la ikwah ïa u naduh ba ka dang ïohi nyngkong ha u ryndang ka Jani. Ka jingieit matlah ïa ka Madina ka pynlong ruh ïa u Suraiji ba un shoh dusmon bad beh ia ka Jani na ïing namar ba ka la kyntait ban leit bad u sha ïing ka Madina Hynrei ki jingjia ki kylla khongpong, tang lah ïoh ïa ki jingkwah jong ka baroh, ka Madina ka la pyllait syndon ïa ka jadu jingieit kumba la bthah da u Shamarkhan; hana ba dang bun sa kiwei pat kiba dang ap. Dei hangne ba ka sati kadiang jong ka ka trei bad ba u Suraiji u ïohi ïa ka dur ba shisha jong ka Madina. Ka long kum ka ksuid ïap, ka nongpynjot bad ka nongpynpra ïing pynpra sem. Ka long ma ka ka daw jong ka jingshah leh beiñ ka khun kha ba lui lui jong u Suraiji.

Ha kawei pat ka bynta, la ïohi ba ka Madina ka la sdang ban phon ban pah pat ïa u Jan uba long u tnga jong ka Jani bad u pyrsa kurim jong u Suraiji. Ka la ïathuh thok ha u Jan ba u Suraiji u long u briew uba sniew bad u la hikai dih kiad ïa ka haduh ba kan da mlien kumta. Ka la sei ka klat ban tyrwa kiad ïa u Jan, ka da ïawer baiskop ïa u; hynrei u Jan u la kyntait shi syndon. Kumta ka la tyrwa noh ïa u da ka sha bad ka la ïoh lad ban wieh ïa i sati jadu ban pynieit bad pynngop ïa u Jan. U Jan ruh u la ngop namar shi pela i sha bad hadien ba u la mih na ïing jong ka ha lynti sha la ïing, u la phai dien kylla sha ïing ka Madina bad ong ba u la klet ïa ka Ha kata ka miet u Jan u la ïa muja sha baiskop bad ka Madina tang ar ngut hi Ngim khmih lynti ba ka briew kum ka Madina kan pyrkhat ïa ka long briew man briew, khamtam ha ka kheiñ kur kheiñ kha u Khasi Ka la pynngat ïa u Jan uba dei, ha ka jingshisha ban khol kiaw ïa ka, wat la u kthaw jong u u khlem ïasah ryngkat shuh bad ka Dei kane ka bynta kaba la pynsyier mynsiem ïa ki nongpeit kai namar ka jinglong ka Madina hi ka pynphieng ïa ki briew kiba bha ha ka imlang ka sahlang. Ki thei nuti imat, kim ju ïakheiñ ba ha ïing ha sem bad ki shu kynrup beit kat ïa uba ki imon kumba leh ka Madina Ha kane ka rukom u Peace Roy u la pynngat jlang ha ka jingbym tip ïa u Jan ha ka shangkhawiah ka Madina. Baroh ka spah kaba u don ka kylla long jong ka Madina suda; u la sloit lyngkhuid ïa ki jingdeng kiba kordor na ka tnga jong u ka Jani ban ai ha ka baieit jong u ka Madina.

Wat la ka paw kumba ka spah ka Madina ka la shlei ha ïing jong ka, pynban u nongthoh u khlem ai lad ba kata ka spah kan neh slem. Ka Madina hi kan ym ïoh ban pyndonkam ïa ka spah bym hok ba ka la ïoh lum

da kaba phnieng shangkhawiah ïa ki shynrang bad da ka jingïaid dakaid jong ka. Kumta la ai ka nong ïa kita ki kam byrsieh jong ka Madina da kaba pynduh noh ïa kita ki bor jadu kiba ka la ïoh na u Shamarkhan. U Suraiji u la leh thik kumba la bthah da u Pukir blei bad u la ïoh ban sloit ïa ka bor bad ka iktiar bym hok na ka Madina bad u Shamarkhan; u Jan ruh u la matlah namar la ïoh ban pyndih ïa u da ka um ba ai uta u Pukir. Ka Madina kam don bor jadu shuh lait sa tang ka bor briew jong ka; ka la ïohsngew lut ïa ki jingpang jingshitom, ka suh ka thar bad ka la lynñiar bad kyang. Ym don ba lah ban ïarap ïa ka, wat uta u Baba uba ka ieit eh bad shaniah eh ruh um lah ban ïarap shuh ïa ka Dei ha kane ka khyllipmat ba ka Madina ka kham ieit ïa lade ban ïa ka spah lane ban ïa u Shamarkhan bad ka pynpaw da kaba ong kumne:

> Ka spah baroh sa shim lut ïa phi, Baba, tang lada phi lah. Ngam kwah ei ei ruh. Da ei phin kñia? Ong seh, Baba, ngan leit wad . . . pyrshang seh Baba! (pp.85-86)

U Shamarkhan um lah shuh ban loit ban law ïa ka Madina namar ki bor jadu kiba u ju don ki la kylla dpei. U da pynskhem ha ka ba dei sa tang ki jingshitom bad jingjynjar suda kiba ap haduh kaba kut. Kumta ka Madina, ban pynkut ka la sei da ka shuri ban dung ïa u Baba uba hikai. U Shamarkhan u la ïoh ban dung shwa ïa ka bad ka pat ïa u. Kumta ka jingkut jong ki ka long ha ka jingïap khlem ïoh ban leh sngewbha ïa kata ka spah ba la ïoh lum na u Suraiji bad u Jan.

Lada ngi bishar bniah ïa ka jinglong ka Madina, lah ban sngewthuh ba la hikai ïa ka da u Shamarkhan ban

ïaid awria bad lyngkar, namar ki kyntien khatduh jong ka ki sakhi bad shai katba ka dang sei ïa ka shuri bad ong artat:

> Kata la kut? Phi ruh phin kut noh? Nga ruh ngan kut noh? Ngan pynkut shwa ma nga ïa phi uba hikai. (p.95)

Lah ban ïohi ïa ka jingkylla kaba mut dier por jong ka Madina haba ka la sneng ïa u Does bad u Noren, ki lok kiba ju ïabam iadih bad khalai sngewbha ha ïing jong ka. Ka la sneng ïa ki da kaba ong kumne:

> U Blei u la tim ïa ngi kat kum ki kam. Ngan sa ïap Ka jadu ba bat ka la trei kylla ïa nga. Phi ruh, lada phi ngeit, khie ialong noh ki briew kiba shisha. Pyllait baroh ki kam awria. Hynrei khatduh khlem artatien phin shem kum ma nga Lada phi kwah spah khie leit khat ei na iing jong nga (p 93)

Namar u nongthoh u kwah ban pynkut ïa ka bynta jong ka Madina tang ha ka jinglap dien ïa ka jingshisha, kumta ka Madina ka la ïap noh na ka drama kum ka puron kaba paw khmat Ka khlem lah ban kylla kaba mut bad ïoh pat ïa ka jingim kaba bha. La katta ruh ka la lah ban pynkylla ïa ki ar ngut ki tyngshop shipor ka drama kum u Does bad u Noren.

Na ki kam bad jinglong ka Madina ka paw ba ka dei ka puron kaba pura (round character). Ha ka ngi lap ba ka don ïa ka thong kaba ka thmu; don ki jingkylla ha ki khen ki khen lyngba jong ka, kiba u nongthoh u pyni ha ka drama. Ka sngewsih haba kam ïoh briew ban

ïasngewbha, ka sngewbha pat haba ka ïoh ban phnieng shangkhawiah ïa ki. Wat la ka kmen tohhoh shipor ba ka la jop ïa kaba ka mut, hynrei ka sngewsih pat ba ka la ngat hi ha ka jadu ba ka la bat baroh shi katta Baroh ki dor jong ka jinglong jong ka, ki pynshisha ba ka Madina ka dei ka puron ba pura bad ba paw khmat jong ka drama. Imat u nongthoh hi u la thmu ban pynlong puron pdeng ïa ka; hynrei ki aiñ thoh drama khamtam ki jong ki Greek, kim ai lad ba ka puron pdeng kan im lyngkar kum ka Madina. Ka kyrdan jong ka ruh kam iahap dur ban long kumta. Kumba la kdew ba u tyngshop lane puron pdeng ki dei ba long ki briew kiba bha ym kiba janai ne sniew palat; khnang ba ka jingshem lanot jong ki kan pynsyier mynsiem ïa ki nongpeit kai ha ka jingkylla syndet ki jingjia Ngim ïohi ba don kiba isynei ïa ka Madina haba ka shem lanot hajan bakut ka drama. Ka paw shai ba u nongthoh u kham pynlong Khasi tang ïa kane ka puron Ka lah eh ban long kumta namar u S.J.Duncan ruh, haba u kren ïa ka Deribon ha ka khana "Ki Mad Ïa Ka Shyllong", u thmu hi ia kito ki kynthei ïaid lyngkar kato ka juk, kiba im kiba sah sha ki thaiñ Umsohsun. Kum kita ki thei lyngkar, kim salia ruh ban phnieng shangkhawiah wat ïa ki thei lui lui na nongkyndong. La kane ka jingsngew jong nga ka lah ban long kaba dei ne kaba lait, ka jingshisha hi ka long ba ka Madina jong u Peace Roy ka siat matïong plak ïa ki thei dakaid kato ka juk.

Wat la u nongthoh um shym la pynkut ïa ka drama ha ka shempap, pynban ka Madina kum ka puron kaba paw ha ka drama ka hap ha ka lanot (catastrophe) haduh ba kam lah khie khlieh shuh. Dei hangne ba ka paw ka jingkhraw u nongthoh ha kaba pynlong ïa kane ka puron kaba sniew lyngba ki kam jong ka kat kum ki jingthmu

u nongthoh ba u la lah ban pyntrei kam ha ka drama jong u. Khlem ma ka ka drama kan jin da la kylla nadong shadong. kumta ym lah ban weng ïa ka na kane ka drama.

Ka Jani: Kane ka long kawei pat ka puron ha ka drama ***Ka Shangkhawiah Ki Rang***. Ka Jani kam don kmie don kpa shuh: la ri ïa ka da u Pasan jong ka u Suraiji, la kumba shiphew snem ei ei Ka Jani ka paw ba ka don ïa ka jinglong kaba lui lui, kaba jai jai kaba shida, kaba bha baskhem jingmut bad kaba ïohi jngai ïa kiei kiei ha ka jingim Kane ka puron ka paw naduh basdang haduh bakut ka drama La pyni nyngkong eh ïa ka ha ka *scene* ha ïew ryngkat bad u Suraiji. Ha ka sien ïohi nyngkong jong ka Madina ïa ka Jani, ka la shon ha ka jingmut jong ka ban ïawer kai in ka Jani bad u Pasan jong ka sha ïing Hynrei ka Jani kaba la ju bna ïa ka jinglong jong ka Madina, shi syndon ka la kyntait ban ïaleit sngewbha sha iing jong ka Ka la ong, 'la sngewbha tang phi bad i Pasan" Ka la bitar ïa la u Pasan ba u la pynbor ïa ka ban ïalam shata. Ka Jani ka pynpaw ruh ba kam ju kwah thala ïa ki jingsngewbha khamtam ha iing ka Madina ka briew kaba lyngkar Ka Jani ka kwah ban ri bad sumar kyndong ïa la ka akor, ka burom bad horkit hordang kam kwah ban ngat ha ki shangkhawiah jong ka Madina Ka burom ka ijot jong ka kynthei ka shong eh ha ka hi kumno ban ri ïa la ka long rynieng ka man rynieng, ym ban shu leh tad dor kum ka kha ujai. Wat haba u Suraiji u la kynhied bad tim tla ïa ka Jani, pynban kum ka puron kaba skhem triang ha la ka nongrim bad kyntait ban ïakhieh bad ka Madina. Ka Jani ka la khroh ïa la u Pasan bad pynsngewthuh ba u la shah ïalam bakla ha ka lynti jong ka jingjot. Ka la kdew lynti ïa u wat la ka dei tang ka kynja khun, namar ka sngewthuh ïa ka jinglyngkot jingmut jong u Suraiji.

Ha kawei pat ka jaka ngi lap ba ka Jani, nalor ba ka long ka khynnah kaba bha bad kaba shida ka jinglong, hynrei la bynrap shuh shuh ïa ka jinglong jong ka da ki sap biria rai kiba paw katto katne ha ka drama. Ha ka jingïakynduh nyngkong jong ka bad u Jan ha ka *scene 7* "Ha Shyngiar Tongum", la lap ïa ki jingkren jong ka bad u Jan da ki biria dei por. Ka jingïakynduh jong ki ka pynlong ïa ki ba kin ïashoh jingieit baroh ar ngut iwei ïa iwei tang shisien ïohi. Te u Jan ruh u la kylli ïa ka jaka shong jong ka, kaba pynthamula ïa ki nongpeit kai ne nongpule ban sngap haba ka jubab:

> Nga shong jngai nangne. Phim lah ban ïohi. Phi dei ban da leit ïa une u thieb Mynta ïaid beit shwa, sa noh, bad sa khun sha kamon, sa khun sha kadiang, sa kiew sa hiar biang sa ïaid sha kamon. (pp 20-21)

Kitei ki jingïathuh ki pynklumar khlieh ïa u Jan u bym sngewthuh ka batai ïaei. Nangta shwa ïa kane ka la ïathuh ruh ba ka la kum ïuh ïa ka jaiñ jong u da ka kjat. Ka ong, "Ngam shym mut ei ban tuh ïa kato ka jaiñ jong phi. Nga kum ïuh da ka kjat, nga sa ïohi " (p.20)

Ka jingïaphanang nia hapdeng u Jan bad ka Jani ki kdew ba baroh ar, u tyngshop bad ka puron ki long kiba biria; ha kaba khatduh jong kata ka jingïakynduh nyngkong, ka long ba ki da ïakut ba kin sa ïakynduh biang. Hynrei kiei kiei baroh ki pulom noh namar ba ka Jani tang mar shu poi ha ïing ka la shah tim shah tla bad u Suraiji sa shisien pat u la pynbor biang ïa ka ba ka dei ban leit sha ïing ka Madina. Ka jingpyneh jong ka bad ka jingkyntait ban leit ka pynlong ïa ka ban shah shoh bad sha beh na ïing. U Pasan jong ka u da sloit ïa u kpieng mawkordor

uba ka ju deng, ïa uba la ai da u Parad jong ka. Kaei kaba kyntiew shuh shuh ïa ka jinglong babha jong ka Jani, ka long haba ka pyndonkam ïa kine ki kyntien·

> Ngam shym bha briew ne don burom da uto u kpieng mawkordor. Nga don burom da kaba ïaid da thew bad pyrkhat, bad bha briew da kaba u Blei u la thaw. Khie ai kan deng ka Madina kan don burom bad bha briew na kato kaba ka long. Nga te ngam ngeit ba ngan lah ban don burom bad bha briew na uto u mawkordor. (p.25)

Ka Jani ka da pynpaw shuh shuh ia la ka jingskhem jingmut ha ki jinglong jong ka, haba ka kren pynbud da kine ki kyntien

> Pasan, ngan khrong, hynrei kam pher. U Blei bad ka pyrthei kin tip ba nga don burom U Blei u tip hi bad ma phi. kaba dei ka hok ka jong nga bad bym dei. Nga te ngam tip naduh dang rit i papa i mei kim don shuh La katta ruh, lada kim shym buh ei ei. nga te ngam shym bam ei shuh katta sngi nga la shakri kylliang ia phi . . (p.25)

Ka jingkut jingmut jong ka Jani ka pynlong ïa ka ba khatduh ka hap ban mih na la ïing bad ïaid wir ryngkat bad ka jingkthang ka dohnud jong ka. U nongthoh u wanrah ïa u Thakur ban bteng pat ïa ka jingbha ka Jani; bad u la ïalam ïa ka ban leit trei shakri ha ïing u Jamindar Sapono. Ka Jani ka la pynpaw ba ka kwah ban lait na ki jingma ka pyrthei kumta ka la ong.

> Ngan trei khlem tulop, tang ka ja. Tang ba kawei ngan ong lypa ïoh dei ha ïing thala thaleiñ, ngam treh wat shispah tyngka shisngi ruh. (p.29)

Kitei ki kyntien ki pynpaw shuh shuh ïa ka jinglong shida ka Jani Kam kwah ban lait na ka shyntur u khla bad ban poi ha shyntur u thlen. Kumta shwa ban ïalam ïa ka sha iing u Jamindar ka la pynpaw la ki jingsngew ha u Thakur. U ruh u la pynthikna ïa ka ba kam dei ka iing thala thaleiñ ba un ïalam ïa ka. Ka Jani ka la sngew nguh eh ïa u Thakur bad u Jamindar ba ki la ai jaka rieh, kum ha kata ka por kaba khim eh ha ka jingim jong ka (crisis of life) Ka la pynpaw ïa la ka jingsngew nguh bad jingsngew rit da kine ki kyntien, "U Blei un kyrkhu ïa phi ba phi ri phi kdup ïa nga ka khunswet kum ha kane ka por." (p 33) Kine ki kyntien bad ka dur ba lui lui jong ka Jani ki la ktah ïa ka dohnud u Jamindar Sapono haduh ba u la kum kren wei briew kumne·

> Ngam ju kham iohi kaba i lui lui, riewblei, khuid jingmut· bad i jingrwai jong ka i la shon bad pyndem ïa ka mynsiem jong nga, kaba da itynnad than. Ngan sa pynbor noh ïa la u khun, u Jan, ba un shong kurim noh ïa kane . . . (p.33)

La ïalam ïa ki jingjia ba ka Jani kaba la duh jingkyrmen ban ïakynduh pat ïa u Jan, hynrei ka la ïakynduh pat ïa u khlem poi pyrkhat Kumta sa shisien pat ka la sngewbha ban pynpaw ha la u baieit katno ka ieit hok ïa u Ha ka jingïalam kai u Jan ïa ka sha ki lynti khlaw, ka Jani ka la ïoh ban phla lut khoit ïa ki jingjia kiba ka la ïakynduh ha ka jingim bad kiba la khang lad ïa ka ban ïakynduh bad u kumba la ïakut Ka la phla ha u ïa la ka jingieit bad ba ka shaniah ruh ha u Jan ïa la ka jingim Kumta u Jamindar ruh haba u la sngewthuh ba ka jingieit kine ki samla ka la kyrsoi bha, sa ba u la imon pyrsa kurim ïa ka Jani; kumta u la pynïapoi kha ïa ki bad ki la ïoh uwei u khun shynrang.

Hapdeng ka jingkmen bad ka jingsngewbha kat kata, kyndit u nongthoh u la wanrah ia ka jingkylla ka jingim basuk basaiñ ha ka Jani Ka la phah ïa u Jan ban leit ïakynduh ïa u Pasan Suraiji ha ïing ka Madina. Wat la ka Jani ka la maham lypa ïa u Jan shaphang ki jinglong ka Madina, pynban u Jan u la shah ïalam bakla da ki bor jadu jong ka tang ha i shipela i sha. Na ka jinglong babha, u Jan u la kylla long u 'riewawria, lyngkar, nongdih, nongkhalai bad u la sdang sa ka isih ia la ka tnga ryngkat ka tim ka tla bad ka iaid miet ïaid ïong Ka Jani ka la ïaishah shibun eh ia u, ka da khroh da kjor ïa u bad khang ia u ban leit sngewbha sha ïing ka Madina Hynrei ka jadu ka Madina ka la trei kam stet bha, ha kaba u Jan um shah shkor shuh ia ka Jani bad leh ha la ka mon sngewbha.

Kumba la tai sha khmat, ka Jani ka long ka puron kaba ieit ïa ka burom ka hormot ka ïing ka sem, naduh na ïing u Suraiji haduh ha ïing u Sapono Kine ki jinglong ba bha jong ka ki pynlong ba u kthaw jong ka u da hun hi jrut ban ïoh ka pyrsa kurim kaba kum ma ka. U la pyndeng pynkup ïa ka da ka ksiar suda, naduh u kynjri haduh ki khadu, hynrei ka Jani ka pynpaw ba kam kwah spah nalor ka jingieit jong u Jan Kumta haba u Jan u la phah loit lut ïa kita baroh, ka shu leh beit thik kumba la hukum da kaba suk Ka da ong ruh.

> Shim Jan, ngam kwah ban deng ei ei ruh Ka ksiar ka rupa kam lah ban pynsngewbha ïa nga. Ai ïa nga ka ja bad phin don ryngkat bad nga, nga suk hi haei haei ruh. (p 74)

Ki jingkynad bad jingkynroi jong u Jan ïa ka Jani ki long khlieh la ka sngi; bad la poi sha u pud ba u kyntait

khun ïa la u jong u khun. Ka Jani ka bapli ka la pait u dohnud bad jaw ki ummat, ka da kren iarnrem artat:

> Jan, phi nud ban pynleh raiñ ïa nga haduh katta? Ïa ine i khun ruh phi ong im dei na phi? To, nga la kdang. La biang ïa nga. I khun jong phi u bym dei hok, im don hok ban dih wat tang shi shamoit ka um na ïing jong phi. Kumba i khlem dei kpa ïa phi, naduh mynta ka miet in leit bad nga ka kmie kaba kha hok ban wad ïa la ka bam. (p.77)

Kumta ka Jani ka la mih na ïing u Jan bad la i khun, kam tip shano ban leit, hynrei ka kynthup khop ïa la i khun ha ka jingsumar sukher. Katno ka Jani ka sngew shempap bad la i khun rit baieit eh, hynrei ka ïai dwai tang ha u Blei. Kumta u nongthoh u khlem lynshop slem ïa ka Jani ha ki jingjynjar La pynïakynduh noh ïa ka bad u Pukir blei, uba la ïalam ïa ka sha ka khlaw kaba u sah bad ïathuh ruh shaphang u Pasan jong ka Shwa ban kut ka drama, kynsan ka Jani ka la ïohsngew ïa ka sur barwai shempap u Jan ha ka jingmatlah. Ka la kyndit bad lyngngoh ban shem ïa la u tnga ha ka jingïaiwir bad jingmatlah. Ka la kloi ban map ïa u, ka da kyrpad ruh ba un im bha noh bad ba un ym ieh beiñ shuh ïa ka. Da ka jingdon jong u Pukir blei la pynshai pat ïa ka jingim ka Jani ha kaba ïa ki khmat u Jan ruh, la ai pat ïa ka jingïohi.

Ka Jani kumba ka paw hi, ngi ïohi ba ka dei ka puron kaba pura jong ka drama: ka dei ka puron pdeng kaba la pyntyllun ïa ka drama naduh basdang haduh bakut da ki kam babha suda. Ym don kawei ruh ka *scene* ban ïathuh shaphang ka Jani kum ka puron kaba thoh bria ka jingim lyngba ki kam bad ka jinglong jong ka. Haba ïanujor

bad ka jinglong ka Madina, ka Jani ka da pher bak-ly-bak na ka. U nongthoh u shai ba ïa kane ka drama yn pynkut ha ka suk ka kmen, kumta don ka kylla miet babha hadien ka kylla step kaba sohsat ha ka jingim jong ka Jani. Lada ngi phai sha ki katto katne ki aiñ thoh drama ki Greek, ngi shem ba ka Jani ka long ka puron kaba bit tam ban long puron pdeng namar ki kam bad jinglong babha jong ka Ngim ïohi ba ka long ka briew kaba janai, kumba ka kyrteng kaba u Parad jong ka u ai ba kan thew ba Jani kamut *janai*. Namar ki jingbym janai jong ka kum ka 'riewkynthei, ka paw shai ba ka hap ban mad ïa ki dieng pyngkiang jong ka jingim hynrei ka pdiang pat da kaba kmen ïa ki namar ka jinglong briew hi ka long kumta. Lada ngi kwah shuh shuh ban shai ïa kane ka mat, ngin buh syndon da ka jingong ba ka kynthei dkhar kam da lait luid ban pynpaw ïa la ki jingsngew la ha ïing u kpa ne ha ïing u kthaw Ka long kaba shisha ba ka Jani ka dei hi ka pyrsa kurim dkhar bad ka hap ban pyndem ïa kiei kiei baroh hapoh ka jingpynïaid u tnga lane u kthaw Na ka liang ka kyrdan lah ban sngewthuh ba ka Jani ka long ka puron kaba don kaba em naduh na ïing u Suraiji ba ka dei ka ksiew marwei jong u nongkhaïi mawkordor, wat la ka paw ha ka drama ba kam don kmie don kpa shuh Ynda ka la poi shong kha ha ïing u Sapono ruh, ka dei hi kaba don spah namar ka dei ka pyrsa kurim jong u Jamindar Te halor kitei ki nia ba la sei, ka Jani ka long ka puron pdeng kaba pura bha ha ka drama Ym don daw ban weng noh ïa ka na ka drama, namar dei ha ka ba la pynshad tawiar ïa ka jingshah shitom. Ka jingshah beh jong ka na ïing arsien arwat ryngkat bad ki jingeh kiba ka ïakynduh, nalor ki jingbha jong ka, ki kyrshan ïa ka nia ba ka don ka *catharsis* ha ka drama. Kumta ka Jani ka long ka shalyntem bashad bha ha kaba pyntyllun ïa ka drama naduh kaba sdang haduh kaba kut.

Ka Phang Pdeng Ha *Ka Shangkhawiah Ki Rang*

Ha baroh ki tnat jong ka literature naduh ka novel, ka drama, ka poetry bad ki ese ki don ha ki la ka phang pdeng. Ha kane ka drama ruh ngin lap ïa ka phang pdeng ba u nongthoh u la ai Ki drama kiba mih pyrthei ha ka spah snem ba Khatkhyndai, bunsien hi ki shad tawiar tang ha kine ki phang - Ka Hok, ka Jingshisha bad ka Jingieit Khyndiat eh kiwei ki pynpaw ïa ka phang ka jingduk bad ka jinglanot Hynrei ka drama ***Ka Shangkhawiah Ki Rang***, ka pher bak-ly-bak na kitei ki phang ba la kdew Hadien ba la dep bishar bad pule bniah ïa kane ka drama, lah ban ong ba ka phang pdeng jong ka ka shad tawiar ha "ka jingkhwan spah". Teng teng haba shu bishar kyllum, ka i kumba kane ka drama ka don ïa ka thong ban kdew ba ka phang jong ka ka long halor ka hok kaba jop pyrshah ïa ka pap. Ha kawei pat ka bynta, ngi iohi kumba u nongthoh u mut ban pynphalang halor ka phang "ka jingïaid nuti" (prostitution). Wat la kitei baroh ar ba nga kdew hadien ki don ka bynta ba kongsan ha ka drama, pynban ka phang jong ka jingkhwan spah, i kumba ka pynbiang lut ïa ka jingdawa jong ka drama na baroh ki liang. Ka jingkhwan spah kum ka phang ha kane ka drama ka pynlong ïa u ne ka tyngshop-puron ba sniew ban lalot spah ym da kaba trei shitom, hynrei da

kaba shu ïoh ei da ki buit bad ki kam sniew jong ki. Ki da threw ban pyndap ïa ka jingkwah ka dohnud jong ki da ka spah pyrthei bym hok

Haba iakren shaphang kane ka phang, to ngin ïashim ïa ka kyntien "threw" kaba lah ban pynsngewthuh ïa uba bun uba lang ba haba u ne ka nongthrew ki kwah dik dik, ka mut ba kim bit ban duh ia kata kaba ki kwah. Kumba ong ha ka ktien English ia kawei ka jingong, "Buy, steal or borrow I must have it." Na kane ka jingong ym iohi ba ka puron jong kane ka drama kaba long ka Madina ba ka lah ban pynbiang ia ka jingdawa jong katei ka jingong. Lah ban iohi ba ka Madina ka lah ban tuh ne ïoh ei ïa ka spah, ym ban thied ne pan kylliang. Katei ka phang ka pynkha shuh shuh ia ki jingjia ha ka drama kiba ktah ia ka imlang sahlang. Kane ka phang ka shad tawiar ha u Shamarkhan bad ka Madina Ka jingkhwan spah u Shamarkhan bad ka Madina ka pynlong ia kiwei pat ki tyngshop ka drama ba kin liat ha ki liewlep jong ka jingsniew, kum ka khalai, ka dih kiad bad ka awria kynthei Ka Madina, halor katei ka phang ka klet noh ïa lade ba ka dei ka kynthei Khasi, kaba dei ban ri ban dup ia ka burom ka ijot Hynrei ka Madina ka la pynjot ia lade bad ia la ka long rynieng da ki kam nuti jong ka Ka thong jong ka, ka long beit ban kamai spah da kita ki kam awria; kam salia shuh ia ka kheiñ kur kheiñ kha, kam don ruh ïa ka tip briew ka tip Blei. Namar ba ka thong jong ka ka long ban ioh spah, tang katta ka biang na ka bynta ka jingim jong ka. Dei na ka bynta ka spah ba ka la pynngop ïa u Suraiji, u khun jong u nongkhaïi mawkordor bad ïa u Jan u khun jong u Jamindar Sapono Ki tyngshop ki puron ki isih ïa ka jinglong lyngkar jong ka ba ka long ka nongpynjot khiew ja; kumba isih ka Jani, u Thakur bad

u Sapono ha ka drama. Ha ka imlang ka sahlang ba shisha ruh ym don ba lah ban shah, kum ïa kata ka jinglong ba ka Madina ka don

Ban ym pynjrong ïa kane ka lynnong, lah ban ong ba kane ka phang ka thong ïa baroh kiwei pat ki jingsniew ba lah ban shem ha ka drama Naduh ha ka khalai lah ban thong da ka pisa ban ïohnong; uba ïoh u khur lut ïa ka spah. Lada u duh, u thong da kaei kaei kaba u don, kum ban shu byndi da ki tiar kordor lane ka ïing ka sem kumba la pynpaw ha ka drama. Ka die kiad ruh ka dei sa kawei pat ka kam ïoh spah ka Madina. Ka ai kiad ïa ki *customer* jong ka bad ka pyndonkam da ki bor jadu ban khring ïa ka spah jong ki. Ki briew ki jot ha ka dih kiad kumba jot u Suraiji ne u Jan. Ka ïaid awria ruh ka dei kawei pat ka jingsniew ba la pynkha na katei ka phang. U Suraiji bad u Jan ki kylla awria namar ka Madina ka da threw lalot shisha ïa ka spah jong ki. Baroh ar ngut ki la kylla long ki lang kñia bad ki mraw ha ka kti ka Madina. Ïa ka spah ka phew ki la leit theh lut ha ka, bad ka ïing jong ki ka jot ka pra.

Halor kitei ki mat ba la kdew haneng, lah ban ong namarkata, ba ïa ka phang pdeng katei ka drama la pynïaid da ki bor jadu ka Madina ba la ai da u Shamarkhan lyngba ka jinglalot bad khwan spah jong ki ban myntoi shimet. Tang khyndiat eh lah ban ïohi ïa ka phang "ka jingieit" lyngba ka Jani ïa la u tnga jong ka u Jan bad ïa u khun jong ka u Thersing. Hynrei ïa ka drama hi baroh kawei la pynshad tawiar halor ka jingkhwan spah bad katei ka phang ka kah syrngiew noh ïa kiwei pat ki phang barit (minor themes) ha kane ka drama.

Ka Bynta Ki Bor Bamaïa Ha *Ka Shangkhawiah Ki Rang*

Ka bynta jong ki bor bamaïa (super natural powers) ha ki drama ka long kaba don kam Naduh ka por jong ki Greek, ki Roman bad ki English ki la ju pyndonkam ïa kine ki bor kum shi bynta jong ka plot ha ka drama Ki nongthoh Khasi jong ngi ruh ki la ioh lad ban kdew ïa ki katto katne ki bynta kiba ïadei bad kine ki bor, ban kyrshan bad kyntiew ïa ka jingtyllun ka plot ha ka drama. Ha ka liang ka thaw nongrim ïa ki bor bamaïa ha ka drama, u F M.Pugh u long uwei na ki kritik ka drama uba la pynpaw ïa ki jingsngew halor kane ka phang

Nyngkong eh u Pugh u paw kumba um sngewtynnat ba ka drama kan don ïa ki puri, ki ksuid ne ki thei jadu myntor halor rynsan. U da kynthoh bha ba um sngew ïahap dur bad ki drama jong u Shakespeare kiba don ïa kine ki bor bamaïa khamtam eh ha kaba u la beiñ bad kynthoh ïa ka drama ka ***Mid Summer Night's Dream*** jong u Shakespeare. U ong ba ka jingdon ki puron kum ki puri kam lah ban pynshisha ne ba lah ban jia shisha ha ka pyrthei. Hynrei kiba long kum ki tyngshop - puron ha ki khana puriskam. U kubur ba u don shibun ka jingtip

shaphang ka rukom ngeit Khasi, kum ki puri thwei bad ki puri pubon - kum ka Lidohkha bad ka Pahsyntiew. Um sngew ïahap jingmut ruh ba don shisha kita ki ksuid ha ka drama ***Hamlet*** ne ki thei leh myntor ha ka drama ***Macbeth*** Hynrei ha ka jingim briew hi, kiba kum kine ki bor bamaïa ki ju don wat la ym ïohi da ki khmat, hynrei ki paw khek shi khek ha ka jingim briew 11

Wat la u Pugh u paw kumba u sngew khoh ñioh ban buh ia ki bor bamaïa ha ka drama lyngba ka jingkynthoh kaba paw ha ka snem 1967; hynrei ha ka snem 1970, u Pugh u kren biang ia ka *theory* halor ka bynta jong ki bor bamaïa U thoh kumne, "Kine ruh ki long kiba don kam teng teng bad kim duna ha ki theater Khasi "12

Ka long kaba shisha ba u Pugh u la kdew ia ka jingdon kam ka bynta jong ki bor bamaïa, hynrei u khlem pynshai pat kumno yn pyndonkam ia ki ha rynsan Ka jingbatai u A.Nicoll, shaphang ki bor bamaïa ka ai ksai ïa ki nongpule ban sngewthuh kumno lah ban pyndonkam ïa ki ha ka drama Une u kritik ka drama u thoh kumne.

> The Greek Ghosts were for the most part ordinary supernatural visitants which though connected with the lives and the actions of the dramatic personae, were fundamentally separated from them 13

Ki ksuid jong ki Greek kham bunsien ki dei ki tyngshop bamaïa shipor ba wat lada ki don ka jingïadei ha ka jingim bad ki jingjia jong u/ka tyngshop-puron ha ka drama, hynrei la ïaleh katba lah ban pynïakhlad na ki.

Ka jingong u Nicoll, ka pynshai ba kine ki bor bamaïa ki lah ban paw ha kano kano ka dur lyngba ki tyngshop-puron shipor lane kiba shu wan paw ryngkhat ha ka drama. Hynrei ki dei pat ban don ka jingïasnoh ha kaba ïatyngkhuh bad ki kam ne jingjia jong ki tyngshop-puron ba pura ka drama. U Nicoll, ban kham shai shuh shuh halor kane ka bynta u thoh kumne

> Whereas with Shakespeare the supernatural is always related to the thoughts and the ideas of at least one living tragic character 14

Haba bishar ïa u Shakespeare ha kaba pyndonkam ia ki bor bamaia, la sngewthuh ba kine ki bor ki ju don ka jingiadei kaba jan bha barobor bad ki jingpyrkhat ne jingmut jong uno uno u tyngshop lane ka puron shempap

U Aristotle ruh u kynthoh katto katne halor kane ka bynta Ki kyntien jong u ki long kumne

> The *Deus ex machina* should be employed only for events external to the drama, - for antecedent or subsequent events, which lie beyond the range of human knowledge, and which require to be reported or foretold; for to the gods we ascribe the power of seeing all things. Within the action there must be nothing irrational If the irrational cannot be excluded, it should be outside the scope of the tragedy.15

Ha kaba iadei bad ka jingbatai jong u Aristotle ïa kane ka bynta, uwei pat u kritik jong ka drama, u Horace u la pynlyngkot shuh shuh ïa katei ka bynta ban pynshai kumne

A *Deus ex machina* should be introduced unless some entanglement develops which requires such a person to unravel it.16

U Aristotle bad u Horace kum ki kritik ba pawnam ka pyrthei, ki shai hangno ba dei ban wanrah ïa ki bor bamaïa. Kumba ki la pynpaw ba ym dei ban wanrah madei mata ha ka drama, lait noh tang lada kı don ka jingıasnoh ba la pynkha ha ka plot. Ka jingdon jong kıta ki bor ka dawa kum ïa uta u tyngshop ne ka puron kiba lah ban wanrah ïa ka thaiñ sohsat lane kiba lah ban law ïa ka sohsat. Haba bishar hı ïa ka bynta ki bor bamaïa ha ka drama, ngi dei ban shai ba kita kim mut tang ïa ki bor kum ki ksuid ki khrei ne ki blei ki dken. Hynrei lah ban buh wat ïa kiwei pat ki bynta kiba long pyrshah lane kham halor ban ïa ka bor briew Kumta lada ki thei jadu myntor jong u Shakespeare kı paw ha ka drama ***Macbeth***, u nongthoh u pyndonkam ïa ki namar ka plot ka dawa ïa ka kylla syndet ka nusib jong u tyngshop pdeng ka drama. Kum kine ki tyngshop ki puron ki don ka jingïasnoh bajan eh bad u tyngshop pdeng ha kaba thaıñ sohsat lane lawsohsat. Ha ka drama ***Macbeth***, ngı lap ba ka jingkyllon jong u tyngshop pdeng ka long na ka daw ba u da ngeıt ha kitei ki bor bamaïa. La wanrah ïa kita ki bor lyngba ki thei jadu myntor kiba la ïathuh lypa shaphang kano kano ka ban sa jia ha ka jingim jong u tyngshop pdeng. Kı bor bamaïa ki lah ruh ban paw ha ka drama lyngba ki bor khyllah aïu re, kiba pynngeit ïa u tyngshop pdeng ba kita ki bor wat la ki long ki bym shisha hynrei ki lah ban jia. Teng teng kine ki bor ki paw ruh ha ka dur ka rukom ngeit bieit (superstition) jong ki tyngshop ki puron ka drama. Kum kine ki don kynrei bha wat ha ka pyrthei ba shisha ruh.

Halor kitei nongrim ba la shat jingmut, ngin bishar ïa ka drama ***Ka Shangkhawiah Ki Rang*** bad ïa ki bor bamaïa kiba don ha ka Naduh basdang ka drama ngi lap ba u nongthoh u la mang lypa ba, ïa ki jingjia ha kane ka drama la pynïaid da ki bor bamaïa Don ar ngut ki tyngshop ha kane ka drama kiba wanrah ïa kine ki bor, kita ki long u Shamarkhan bad u Pukir U Shamarkhan u don ïa ki bor bamaïa lyngba u kuboit jong u Hangne ka shong ka bor jadu ba u lah ban pynkylla khongpong ïa ka pyrthei, da kaba u pynkylla sniew wat ïa ki briew ba bha jong ka drama Uno uno uba ngat ha ka bor jadu jong u, u kylla long 'riewthala bad snoh rdin tang ha ki jingsniew ba la pynap shrip jong u bad ka Madina. La batai shai ha ki lynnong ba shakhmat ba u Shamarkhan u shong u sah bad ka Madina kaba u kam khun ïa ka, um dei u kpa trai jong ka U Shamarkhan u la ai ruh ha ka Madina ïa kita ki bor jadu da ki ar tylli ki sati tama kiba don bor bapher kawei na kawei pat Ka dei ban deng kawei ha ka kti kamon bad kawei ha ka kti kadiang. Ka bor jadu ba ka deng ha ka kti kamon ka lah ban trei kam haduh katta, ba lada tang shu pyndei tiak ha kano kano ka jingdih kum ka kiad ne ka sha, baroh kin ïohi ïa ka kum kaba ieit jong ki Kin da imon bad ïap bieit ïa ka kum ka puriblei, ha khmat jong ka yn ym don shuh mano mano ba jop ha ka jingbha briew; ka jop lut ïa ki thei bha briew ka pyrthei baroh. Hangne ngin shem ïa ki bor bamaïa ba la pyntrei kam, ba ki lah ban jia ha ka drama wat la kim dei kiba shisha. Ka bor jadu na kata ka sati ka khlaiñ haduh katta katta ba u briew uba la ïoh ïa ka, wat la u la don tnga kaba bha briew bad ba bha katno katno ruh, un kylla isih noh ïa ka kum ïa ka eit; hynrei ban kheiñ kor tang ïa ka dur bha briew ba shukor jong ka Madina. Ka jingkhlaiñ kata ka bor ka lah ban pynkylla jutang ïa

u briew khala khala bad katba hukum ka Madina kin shu leh beit da ka mon sngewbha.

Kawei pat ka bor bamaïa ba u Shamarkhan u la ai ha ka Madina lyngba ka sati ba deng ha ka kti kadiang, ka long ban loit ban law ïa kito ki jingieit bad jinglong puriblei ba bha briew jong ka. Lada ka Madina bad u Shamarkhan ki la ngiah bad isih ïa uno uno u briew uba ki la ai jadu pynieit, hadien ba ki la ïoh lut ïa ka spah ka phew baroh kim ju pynslem shuh. Ki law noh bran bran ïa kata ka jadu jingieit da ka jadu pynisih ha kajuh ka rukom kata da kaba wieh da ka sati kadiang ha kano kano ka jingdih. Uta uba ju ieit ïa ka bad uba kheiñ ba ka palat liam ka jingbha briew ha pyrthei un sa ïohi ïa ka mar khongpong; un ïohi ïa ka kum ka ksuid ïap aïu re kaba sniew briew tam bad kaba ishyrkhei ban peit. Un ïohi khamtam ïa ka kum ka nongpynjot; ka jingieit baroh ka jah noh bad u kyndit bynriew pat. Un sa sngewthuh ba u la ngat ha ki tyrsim jong ka ksuid ka ban ïalam ïa u sha ka tyngam jong ka jingïap. Un sa kynmaw ruh bad babe kylla ïa la ki jingleh khlem akor, ki jingleh beiñ, jingleh sat ïa la ki khun ka tnga. Un kynmaw ruh ïa ka jingsuk kaba u juh ïoh ha la ïing la sem bad horkit hordang u kiar bad u phet ïap shisyndon na ka.

Ki bor bamaïa ba ngi lap ha kane ka drama lyngba u Shamarkhan bad ka Madina ki dei ki bor kiba la pyntrei kam ha kaba pyntyllun ïa ka plot. Khlem maki u tyngshop pdeng ka drama (Jan) un jin da la long beit u samla uba bha khlem kylla khongpong ki jingjia. Ka jingkiew jong ka plot sha ka kliar duh, ka pynshai ba dei na kine ki bor bamaïa ba u nongthoh u la phnieng khnang lyngba u Shamarkhan. Ka jingdon ka Madina ka nang pynkhlaiñ

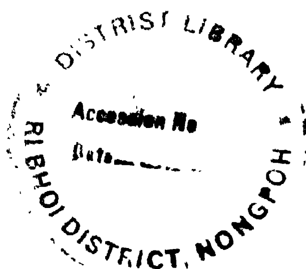
shuh shuh ba lah ban pyntrei kam ïa kita ki bor. U nongthoh hi u don la ki jingthmu kumno ban pynphalang ïa ka long briew man briew ha ka pyrthei drama da kine ki jait tyngshop puron kiba bat ïa ki bor jadu. Kine ki bor ki long pyrshah ïa ka bor briew, bad u Shamarkhan u tip bha ïa kata. Hynrei une u tyngshop u la ïuh roit ïa ka hok long briew man briew lyngba kita ki bor. Ka daw ka long ba um kheiñ briew ïa ka Madina wat la u la kam khun, bad um kheiñ ruh ïa ki para briew, wat la u tip ba ka lynti jong u ka long sha ka jingjot. Une u tyngshop um pyrwa ïa ka jingjot jong kiwei namar ïa lade u ïoh spah lyngba kita ki bor ban pynbyrsieh ïa ka long briew man briew. U hun ban shu leh heh, bam sahuh bad kren kyreit namar ba u don ïa kita ki bor jadu. Hynrei kita ki bor kim shym la neh slem ha ka drama namar u nongthoh u wanrah sa kawei ka bor bamaïa, kaba kham khlaiñ bun shah ban ïa ki bor ba don u Shamarkhan. Kata ka bor ka long lyngba u Pukir blei kum u tyngshop ka drama.

Ka bor bamaïa jong u Pukir blei ka pher bak-ly-bak na ka bor jong u Shamarkhan; namar u Shamarkhan u don tang ïa ki bor ban pynsniew ïa ka long briew man briew. Katba ka bor u Pukir blei pat ka long ban leh hok, im hok bad shakri hok ïa u Blei. Ka bor ba u Pukir u don ka long ba u lah ban ïohi wat ïa ka jingmut jingpyrkhat ki tyngshop ki puron jong ka drama. Lah ruh ban tip lyngba kata ka bor wat ïa ki jingjia ba la dep jia ha ka jingim lane ki ban sa jia hadien Ka bor jadu une u Pukir ka shong ha u luta ba u don; lyngba jong u u lah ban pule bad ïohi ïa ka pyrthei baroh. U ïohi lut ïa kiba leh kam sniew bad u siew bainong ïa ki. U leh isynei ïa kiba duk bad kiba lui lui. U pynbha pat ïa kito kiba la ngat ha ki jingsniew bad jingjot bad u wanrah pat ïa ki ba kin jan

sha u Blei bad ba kin klet noh ïa ki kam thala ba ki la leh U Pukir blei u kdup bad sumar sukher ïa kiba shem jynjar bad kiba hok ba shida; u ri ïa kito ki bym don ïing don sem kum ka Jani. Ka bor bamaïa bakhraw ba u Pukir u pynpaw ha kane ka drama, ka long ba u la lah ban rat dyngkhong ïa ki jingsniew; u la lah ban pynsniew bad ai bainong na ka bynta kito ki kam bymman ba la leh da u Shamarkhan bad ka Madina.

Ka dor ba kongsan jong ka bor bamaïa ba u nongthoh u wanrah ha ka drama lyngba u Pukir, ka long ban law bran bran ïa ka sohsat ba la thaiñ ha ka plot lyngba ki bor ba sniew. Ka jingdon kane ka bor ka pynhiar mynsiem pat ïa ki nongpeit kai bad ki nongpule ïa kane ka drama. Lyngba kane ka bor la lah ban tip ïa ka jingshisha kumno la pynkylla khongpong ïa ki jingjia ha kaba sdang mynba ki tyngshop kum u Suraiji bad u Jan ki la kylla ha ka jingim bad ki la jot ruh shipor. Ka bor bamaïa ba u Pukir u don ka kham khlaiñ shuh shuh ban ïa ki bor ba khlaiñ jong u Shamarkhan bad ka Madina Lah ban shai ha ka drama hi ba kitei ki ar ngut kiba bat ïa ki bor bamaïa ba sniew kim lah khie khlieh shuh ynda haba la pyntrei kam hok ïa ki bor bamaïa jong u Pukir. La pynshitom khatduh ïa u Shamarkhan bad ka Madina; la pynduh bor ruh thiaw ïa ki bor jadu jong ki haduh ba kin da ïap ha ka suh ka thar, ka tyrha shadem bad ka sohsat bajur. Dei lyngba ka bor bamaïa jong u Pukir ba u nongthoh u wanrah ïa kata ka *poetic justice* ha ka drama kumba la kdew ha ka lynnong kaba nyngkong jong kane ka kot. Ha kaba ki tyngshop ki puron bymman ki la ïoh ïa ka bainong basniew hadien habud bad ki tyngshop ki puron kiba bha bad ba shida pat, ki la ïoh biang ïa ka jingsuk, wat la ki la mad shipor ïa ki jingjynjar ha ka drama.

Ha kaba pynkut nia ïa kane ka bynta, lah ban shai ba u Peace Roy u la mang lypa ba ka jingsdang bad ka jingkut jong ka drama ka shong eh ha ki bor bamaïa, ba u nongthoh u la pyndonkam lyngba ki tyngshop ki puron jong u. Kane ka dei ka buit thaw drama kaba la pynlah ïa u Peace Roy ban pynlong ïa ki jingjia ba la teh song bha ha la ki bynta bynta lyngba kine ki bor. Ngim khmih lynti ba u Peace Roy u la tip ne pule ïa ki kot ba la thoh da u Aristotle ne Horace halor kane ka phang. Hynrei ka paw kumba ka jingdawa ki bor bamaïa lyngba kitei ki kritik ba khraw jong ka drama, la pynbiang da une u nongthoh ha ka drama ***Ka Shangkhawiah Ki Rang***. Kine ki bor ki don ka jingïadei bajan tam bad u/ka tyngshop-puron pdeng jong ka drama la ka sohsat bad lawsohsat ruh la pynshad tawiar lyngba kine ki bor La kine ki bor ki lah ban paw kum ki bor ba sniew lane ba bha, pynban u nongthoh u pyndonkam ïa ki kat kum ka jingdawa jong ka plot. Kumta ngi ai ka burom ïa u Peace Roy Pariat kum u nongthoh drama Khasi ba khraw jong kane ka spah snem.

Notes & References

1. Pugh, F.M. ***Ka Prosodi Bad Rhetorik***, (1970), pp. 27 - 28.

2. Hudson, W.H. A***n Introduction To The Study of Literature***, (1979), p.172.

3. Nicoll, A. ***The Theory of Drama***, (1969), p.31.

4. Abrams, M.H. ***Glossary of Literary Terms***, (1991), p.128.

5. Sten, H.W. "Preface" ***Ka Mahadei***, (1983).

6. ***Aristotle's Poetic,*** (Indian reprint), p.70, [translated by H.W.Sten in ***Ka Shaphang Ka Novel***, (1982), p.43]

7. ***An Introduction to the Study of Literature***, p.186

8. Lucas, F.L. ***Tragedy***, (1957), pp.137-138.

9. ***The Theory of Drama***, p.34.

10. ***Tragedy***, pp.141-142.

11. Pugh, F.M. ***Ka Sawangka Ïa Ki Saw Ngut Baïap Mynsaw***, (1967, 2nd.Ed.1980), p.iv-v.

12. Pugh, F.M. ***Ka Prosodi Bad Ka Rhetorik***, (1970), p. 37.

13. Nicoll, A. ***The Theory of Drama***, (1974), p.108.

14. *Ibid.*

15. Butcher, S.H. ***Aristotle's Theory of Poetry And Fine Arts***, (1987), pp.55-57.

16. Horace, ***Ars Poetica***, (trans.D.S.Dorsh, para 14).

Rs. 30.00